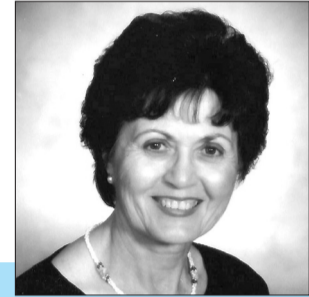

Сонях на бруствері. Фото Леоніда Логвиненка

ВІРА БОДНАРУК

4

ВАЛЕНТИНА СЕМЕНЯК

10

ПЕТРО АНДРІЙЧУК

14

Віктор СКОРИК,
оглядач "СП"

Не забігати наперед!

Я трохи перекевав протягом двох тижнів, не робив поточних оглядів, чекав, поки акумулюється достатній струмінь новин, з'являться новітні обриси воєнних дій і рішень, пов'язаних із перебігом війни.

Зрозуміло, що життя пересічних громадян під час війни переважується від її труднощів, тому психологічно вони намагаються переключитись на щось адекватне для людського життя, а не на жахи війни. Тож перебіг воєнних дій, як це помітно з обговорень і тем у соціальних мережах, зараз аж ніяк не є топом, ним є звичайні житейські справи, в тому числі, на жаль, штучні чвари. Проте все це аж ніяк не свідчить про "зраду", це лише самозахист соціальної та особистої людської психіки. Війна сама по собі є колозальним випробуванням для всіх, а тривала війна проти нас, геноцидна, на знищення нації, та ще й у такому лукавому і водночас цинічному диявольському форматі, до якого вдалась імперія диявола, — це випробування найвищого гатунку, яке випало на долю нашого героїчного українського народу.

Війна триває, і у нас немає іншого виходу, як перемогти — повною мірою, остаточно, назавжди, бо це війна проти самого нашого існування як українців, як нації. Тому нам потрібні мужність, терпіння, віра у свою перемогу і єдність у наших зусиллях домогтись перемоги. Наш ворог за багато десятиліть не тільки накопичив величезні військові сили, цілеспрямовано готуючись до війни проти нас, він ще за часи свого мерзотного існування накопичив величезний досвід лукавства і підступності, яким намагається змусити нас до зневіри, втоми, розколу й соціального песимізму.

Зараз війна, на моє переконання, досягла екватора, серединної точки — точки біфуркації, перелому, після якої настане її нова фаза і відкриється прямий шлях до нашої перемоги. Витримка і єдність нашої національної сили —

це те, що нас робить незламними.

Єдність у нашій доленосній толоці — у війні за наше майбуття — є запорукою нашої перемоги. Єдність навколо самих себе, а не якихось фігурантів, вождів та отаманів чи гетьманів, єдність заради себе, а не когось, єдність сутнісна, як ознака власної сили, кожного з нас як індивідуума, а не сподівання на когось, хто нас поведе, очолить і врятує. Перемога в цій війні, порятунок нації, тобто самих себе — це наш життєвий обов'язок і внесок у вільне майбутнє наших дітей, онуків та всіх прийдешніх поколінь. І для цього ми змушені вбивати — знищувати ворогів, подобається нам чи ні; бо ми у себе вдома, і розбійник, що вдерся в нашу світлицю, має бути знищений будь-яким способом. Смерть ворогам!

Попередні тижні були багаті на події. Відбувся новий Рамштайн, який пройшов медійно тихо, але за всіма ознаками дуже продуктивно, без галасу й огласки розподіливши серед своїх учасників зусилля з поточної допомоги Україні у війні за свою свободу. Відбулась сесія ООН, а також пов'язаний з нею візит української делегації у США, потім — низка візитів і зустрічей з очільниками держав. Ці події і візити можна визнати в цілому успішними, навіть попри неадекватність деяких заяв та дій нашої делегації на чолі із Зеленським та його першим візиром Єрмаком; з їхніми проявами неадекватності наші західні партнери вже навчилися справлятися, і саме тому всі ці заходи закінчились відносним успіхом, який

працюватиме на перемогу українського народу у війні з імперією зла. Тим більше, що такі візити і зустрічі ретельно готуються і всі рішення в цілому заздалегідь підготовлені. Далеко не все оприлюднюється, особливо те, що стосується військової співпраці, тому про це ми можемо судити з подальших дій.

А вони вже є, принаймні деякі проявилися. Кілька наших партнерів оприлюднили нові пакети допомоги і назвали нові перспективи щодо допомоги Україні — збройним постачанням і фінансами. Зокрема, примітною і не галасливою, але суттєвою стала новина про те, що шведи передали Україні ще 10 своїх танків "Stridsvagn 122". Цей танк є шведським варіантом сучасного німецького танка модифікації Leopard 2A5, але в ньому є своя, шведська низка модернізацій, зокрема значні поліпшення в бронезахисті — він має додаткову модульну броню, а також інші ефективні поліпшення систем ведення бою.

Там же, на зустрічі, Джо Байден підтвердив, що незабаром — "наступного тижня" — відбудеться постачання першої партії танків США "Abrams". Коли він це казав, то трохи злукавив (і це нормально у військових справах), бо насправді танки на той час вже перетинали кордон України, про що стало відомо через кілька днів, 25 вересня, з публікації в The New York Times, потім це підтвердив Зеленський.

Продовження на стор. 2–3

Вручення буде!

Як повідомляла наша газета, журі Народної премії імені Тараса Шевченка визначило лавреатів.

Вручення премій відбудеться 14 жовтня в Києві, в Національному музеї літератури України.

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик "Слово Просвіти" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою "Каталогу видань України "Преса поштою" на 2023 рік (II півріччя)" з доставкою:

1 міс. — 28,39 грн.

2 міс. — 56,78 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах "Укрпошти" <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП "Преса" <http://presa.ua/>

Закінчення.
Поч. на стор. 1

Не забігати наперед!

сюди свої найкращі підрозділи, які був змушений приборати з інших напрямків, у тому числі з Бахмутського. Отже, наше просування навколо Бахмута теж набуває нової доброї перспективи (про це детальніше скажу пізніше).

Тож, подолавши ці елітні резерви, наше військо може не тільки вийти на оперативний простір наступу, а й позбавити ворога останніх резервів. Я не стверджую, що далі оборона окупантів посилюється за принципом доміно, але все може бути, бо резерви навчених військових підрозділів у нашого лютого ворога точно не є нескінченими. На цьому відрізьку фронту наше військо знищило вже кілька добре підготовлених і сильно оснащених бригад. Як свідчить неупереджена OSINT-оцінка, наша бригада варта приблизно 8-ми бригад противника, відповідно, і втрати в такому співвідношенні — 1 до 8. Не тільки на цій ділянці фронту, а загалом.

І ось тут ми можемо перейти до огляду подій навколо Бахмута, звідкіля, як написав вище, ворог був змушений перекинути частину своїх підготовлених підрозділів у район Роботиного. На війні все пов'язане, наші успіхи в Роботиному дають перспективи для успіхів на Бахмутському відрізьку, і навпаки — успіх у Бахмуті впливає на успіхи на інших фронтах.

Якщо пригадати історію Бахмутської битви від початку, то вона тривала майже рік, і наше військо цілком успішно перемелювало живу силу і зброю ворога на цьому фронті протягом пів року. Цьому сприяли дві обставини — майстерність і героїзм наших оборонців, а також ледь не ідеальні умови цієї місцевості для оборонної битви... аж доки трапився прорив ворогом нашої оборони з півночі, в районі Соледару, де одна з наших бригад таки не витримала лінії оборони, а командування вчасно і оперативно не зреагувало на цю халепу.

Відтоді ситуація на цьому фронті для нашого війська серйозно ускладнилась, але попри це тут продовжувалося успішне перемелювання сил ворога ще майже пів року, аж доки Бахмут під шаленим натиском ворожих сил (для яких Бахмут став ідеєю фікс, незважаючи на свої важкі втрати), опинився ледь не в повному оточенні, коли всі логістичні шляхи з міста опинилися під вогневим контролем. Це змусило наше командування послідовно, планомірно і поступово виводити наші війська з міста, в результаті чого Бахмут був окупований. Але

горювати на війні нам ніколи, тому 3-тя десантно-штурмова бригада негайно після цього почала наступ на південь від Бахмута, перемелюючи при цьому російські бригади, не маючи істотних власних втрат. Їй на допомогу на північ від міста підтяглися інші наші частини, яким вдалось з ходу трохи просунути в бік Берхівки.

Не можна сказати, що це неабиякий успіх, але тиск на ворога був стабільно продовжений. Зі сходу наші війська швидко повернули свої позиції і знову підійшли до міста, але не стали штурмувати Бахмут, бо в лоб це робити недоцільно, вкрай витратно та й не розумно, значно ефективніше вести вогонь зовні, із зручних висот навколо зруйнованого міста. Це дає значні переваги, розуміючи, що Москва з політичних піар-міркувань буде істерично намагатися утримати Бахмут в окупації, що у воєнному плані абсолютно безглуздо. Тому, користуючись комплексами манії величчя ворога, Бахмут продовжує свою благородну місію для України, тут і далі перемелюються значні сили ворога фактично з ідеальних для цього позицій — з панівних висот на сході, півночі та півдні від міста. А щоб війна ворогу не здавалась медом, а справжнім пеклом, наше військо на півдні від Бахмута поступово просунулось — до Клішіївки та Андріївки, оскільки саме тут пролягає дуже важлива автомагіс-

тратна, що з'єднує Бахмут з окупованою Горлівкою.

Втрата цієї автодороги створює великі проблеми для оборони окупованого Бахмута. А коли наші війська після важких боїв таки оволоділи цими селами, то ворогу зовсім припекло, бо далі, поруч, залізнична магістраль, яка веде в ту ж Горлівку, а втрата ще й цієї артерії загрожує ворогу в недалекій перспективі можливості утримати Бахмут у своїх руках. Тому противник кинувся в шалені контратаки на ці села. Ось це саме те, що й треба було для нас, бо одна наша українська бригада в сприятливих умовах, займаючи зручні висоти у цій місцевості, послідовно і успішно знищила аж три бригади ворога. Знищила і перейшла в подальше просування, дійшла до залізничної дороги, яка тепер стала не придатною для постачання ворожих вантажів у Бахмут, і тепер саме тут пролягає нова лінія фронту. Зараз ворогу треба вирішувати, чи продовжу-

вати опиратися і залишатися, попри все, в Бахмуті, маючи перспективу оточення в умовах браку логістики для оборони, або ж залишити його. Наше військо не штурмуватиме Бахмут, немає сенсу нести безглузді втрати, треба лише тиснути і стискувати логістичні лещата доти, поки тут сили окупантів зчухнуть. Це саме те, що треба для нас: перемелювання сил ворога у зручній позиції для себе, а якщо ворог не здасться, то його оточать і знищать.

До речі, останнім часом, принаймні за моїми спостереженнями, значно зросла кількість полонених окупантів, як ніколи протягом цієї війни. А також знову, майже як при Харківському наступі, помітно зросла кількість трофейної техніки. Це, з одного боку, свідчить про успішність дій нашого війська, а з другого — про виснаження та падіння морального духа фашистів-окупантів. Прошу звернути увагу, це добрий знак, який свідчить про те, що кількість важкої і тривалої роботи наших військовиків починає переходити в нову якість, що наступальний імпульс наших Збройних Сил накопичив достатній потенціал, щоб відкрити нову фазу нашої визвольної ходи.

І ось тут і зараз важливо зазначити: дуже добре, що командування ЗСУ не зосереджувалося на одному напрямку прориву, як це радили багато хто з наших партнерів — західних офіційних осіб, а

Вони захищають Україну. Фото Леоніда Логвиненка

віддало перевагу саме множинному створенню загроз ворогу, гнучкій аритмії у веденні бойових дій на різних ділянках фронтів. Це наш стиль і наша українська вдача — бути гнучкими, мобільними і креативними. Мої читачі знають, що я постійно наголошував на необхідності саме такої і стратегії, і тактики ведення бойових дій. Солодкі сирени, які кликали до їхніх стратегічних берегів, не для наших вух. Це той випадок, коли своє краще, коли ми маємо бути самими собою. Ці стратегія й тактика йдуть ще від розуміння того, що москвит діє кондово, що їхнє командування, як і споконвіку все суспільне життя в московії, централізоване, не гнучке, діє за усталеними стандартами, що будь-який про-яв креативу там не тільки не вітається, а й карається.

Логістика дій московитського війська повільна і не скоординована. Їхній світ — це світ невільних людей, ментальне і світо-

глядно, це світ рабів імперії, світ навали і тупої сконцентрованої сили мас, яких не шкода, поголів'я яких або “баби нарожають”, або примножаться новими загарбаннями. Усі досягнення в цій імперії, якщо вони й були, найбільше робились саме в неволі — в тюрмі, шаражках, засланнях тощо. Особливо ця ментальна властивість “русского народа” проявилась у часи Сталіна, де вчені працювали по тюрмах або в смертельному страху туди потрапити чи бути страченими. Світ вільних людей не має гучних реляцій, він лише робить свою справу, на свій розсуд і свою вдачу, тому він має розвиток і перспективи розвитку. Ми з вільним світом, ми хочемо й будемо разом із ним, він, світ волі й демократії, це бачить і тому нам допомагає. Але при тому “всяка імеєт свой ум голова”, як казав Скворода. Тож за допомогу нашим партнерам дякуємо, але нам своє робити! Що ми й робимо.

Ось що мені хотілось би підкреслити: може, й несподівано комусь це здасться, але мені з потоку новин чи не найбільше сподобалось те, що Велика Британія днями передала велику партію обладнання для розмінування території, понад 1500 комплектів як автомобільного, так і особистого обладнання для розмінування та знешкодження боєприпасів. Очікується, що у наступних пакетах військової допомоги Британія надасть “додаткові можливості для розмінування”. Крім того, сапери Королівського інженерного корпусу провели для українських військових тренування зі знешкодження мін, боєприпасів та інших вибухових пристроїв. Навчання включало проведення короткого огляду загроз, планування операцій з розмінування, а також практичні уроки про те, як розчищати не тільки великі ділянки землі, а й системи траншей, бункери та цивільні будівлі.

Все-таки розумні ці британці, і вони наші вірні друзі, бо надали нам те, що саме зараз для нас кричуще потрібне, — обладнання для розмінування! Без метушні, цілеспрямовано і влучно. Та ще й не просто надали, а й встигли навчити наших воїнів ним користуватися, натренували для дій у всіх випадках і за будь-яких обставин, а також пообіцяли невдовзі надати ще таке обладнання. Без широких можливостей швидкого розмінування наш жаданий наступ неможливий, тому така допомога — найвищого ґатунку.

Тепер пройдемо іншими фронтами.

Херсонщина. На лівобережжі наші війська укріплюють свої плацдарми та “освоюють” острови. Інших значущих новин у цьому регіоні наразі нема.

Була наполеглива розвідка і навіть спроба форсуванням Дніпра увійти в Енергодар. Для цього проводився збір інформації від наших партизанів, було проведено кілька висадок на берег розвідгруп, береги обстежували наші водолази, але переконались, що тут оборона окупантів міцна, тому відмовились від цього плану.

А от в Криму цими днями було надзвичайно весело і жваво! Перед тим була проведена тривала підготовча робота: кілька тижнів поспіль послідовно й успішно знищувалась система ППО на півострові, принаймні дірок у систе-

мі ворожої ППО нарobili чимало. Після того були проведені кількадевні напольгліви та вдало організовані, ретельно продумані багатохвильові атаки безпілотниками, ракетами, вже знаменитими Storm Shadow і Scalp та вже легендарними нашими “Нептуніями”. Лише за добу на Крим полетіло близько 100 безпілотників і десятки ракет. Такий масований вал атак значно пригнітив ворожу ППО, тому десятки наших вісників скорого повернення Криму додому, в Україну, долетіли до адресатів: авіабази, військових об'єктів, навідалися до військової інфраструктури противника, міцно пройшлися по різних складах пального та боеприпасів. Одним словом, влаштували ворогам сильний Шторм разом із Жахом, зняли Скальпи з деяких їхніх нацистських голів та ще й наштрикнули добряче на вила нашого рідного Нептуна.

А чому все так успішно вишло? Бо готувались ретельно і всім українським миром. Цьому сприяли і наші партизани на півострові, і підготовче дір'явлення системи ППО ворога, про яке заважив вище, і впровадження нашими інженерами в життя могутнього “Нептуна”, і добра допомога своїми боеприпасами наших британських та французьких партнерів. Чи не найголовнішим досягненням наших небесних янголів перемоги стало знищення штабу Чорноморського флоту московії разом з усім його начинням, а саме:

34 офіцери цього кубла агресії, серед них, слава Богу і ЗСУ, сконав також командувач цього особливо небезпечного злочинного угруповання ординського імперського фашизму;

ще 105 окупантів було поранено, але й на них чекає вічний зов пекла, якщо не втечуть вчасно з нашої землі;

будівля штабу відновленню не підлягає.

Гарна робота!
Я не буду перераховувати безліч ворожих військових об'єктів по всій території Криму, куди прилетіли наші посланці, не називавиму, скільки там знищено і пошкоджено, перетворено на сміття матеріальних окупаційних об'єктів.

Лише нагадаю, що нещодавно доки судноремонтного заводу в Севастополі були знищені разом із великим десантним кораблем та підводним човном разом з усім екіпажем — більше 60 навчених фахових окупантів, які збирались після закінченого ремонту відпливати, щоб сіяти смерть Україні. Що ж, той, хто до нас із смертю прийшов, той її сам і отримав.

І наостанок ще одна добра новина — мій нескладний прогноз. Напевне цього тижня буде оголошено про початок постачання американських балістичних ракет ATACMS! А це розб'ює початок постачання Німеччиною авіаційних крилатих ракет TAURUS, бо в німців такий принцип — постачати щось “смачненьке” Україні лише після того, як аналогічна зброя буде поставлена кимось іншим, як це було з постачанням своїх танків “Леопард” після постачання британських “Челенджерів”. Причому для них важливий сам факт, бо потім вони постачають більше, ніж ті, кого вони наслідують. Ось і зараз, за певною інсайдерською

інформацією, перша партія американських ATACMS (касетного типу) буде лише 30 одиниць, натомість Німеччина планує до 10 листопада двома траншами надати TAURUS у кількості 50+45 одиниць, тобто майже 100.

Звичайно, 30 одиниць ATACMS погоди не зроблять, як перша ластівка не робить весни, але вона провісниця весни. Так і перше постачання цих потужних ракет є провісником більш масових постачань і ATACMS-ів, і TAURUS-ів.

Є ще питання, якої саме модифікації ATACMS будуть нам надані. Майже напевно — з касетними боеголовками, не з унітарними. Песимісти кажуть, що з дальністю 150 км, оптимісти (наприклад, я) — 300 км. Бо TAURUSi мають дальність 500 км, а німці не погодилися би їх постачати Україні, якби американці надавали нам ATACMS із дальністю лише 150 км. Втім, може бути, що американці нададуть ракети різної дальності, для проби (про це я скажу детальніше нижче).

Чому ATACMS саме з касетними боеголовками, а не унітарними? Бо це старі ракети, що вироблялись у 1990-х роках і до 2008 року, тому їх найбільше виготовлено. Ці модифікації американці вже не виробляють, а касетні боеголовки міняють на унітарні, але це вартісна, повільна і марудна справа, вони зробили це приблизно для 300 ракет та й полишили цим займатись. Усі ракети, що залишились, планували списати й утилізувати, що теж потребує часу, зусиль і відповідного фінансування. Надати ці ракети Україні було непростим рішенням для Білого дому. Бо касетна зброя, тим більше такої дальності, м'яко кажучи, не вітається у світі, оскільки певна частина субнарядів не спрацьовує і залишається на поверхні ґрунту, що десятиліттями загрожувє життю і здоров'ю цивільного населення. Коли США надавали нам звичайні боеприпаси з касетними боеголовками, то й тоді це не було для них легким рішенням. Але раніше вони поступово доробляли їх таким чином, щоб максимально мінімізувати кількість неспрацьованих суббоеприпасів і довели це число до 3,6%. Для порівняння: московські касетні боеприпаси мають від 20 до 40% неспрацьованих, що робить використання таких боеприпасів варварством. Ось тут і проблема, що ці касетники для ATACMS не проходили модифікацій і перевірок на неспрацьовання, проте це відносно нові ракети, тому цей відсоток має бути не дуже великий, але який саме — невідомо. Тому складно давалось це рішення Сполученим Штатам, і причина не та, про яку воляли різні конспірологи з усіх усяд. Тому й дають неохоче і для початку мало, щоб зробити певні висновки на практиці.

Наступний огляд буде після 1 жовтня. А зараз хочу палко сказати:
Слава ЗСУ!
Тепер усі усвідомили, що наші оборонці — це святе для нашого життя, це запорука нашого існування. Вони — Герої і наші янголи-охоронці. Тож з найбільшим нашим святом — з Днем захисників і захисниць України!

Віктор СКОРИК

Євген БУКЕТ

Шляхами Донеччини татари ходили палити москву, щоб тримати її в покорі

Українські причорноморські та приазовські степи — це прадавня колиска козацтва, наше знамените Дике Поле, яке постало на західних теренах Кипчацького степу після того, як з історичної арени зникли войовничі половці.

Дике Поле було частиною Великого Кордону між християнською і мусульманською цивілізаціями, тому мати тут постійні поселення та проводити господарювання українцям було надзвичайно важко. Проте наші пращури були не з боязких: “наші хати скраю, першими ворогів стрічаєм!” — казали вони.

На території сучасної Донеччини та Луганщини Дике Поле розкрясували татарські шляхи — “сакми”, які пролягали між тушетніми річками Бахмут, Берда, Вовча, Сіверський Дінець, Лугань, Солоня, Кальміусь, Казенний Торець, Кальчик, Кринка, Міус та огинали лісові масиви.

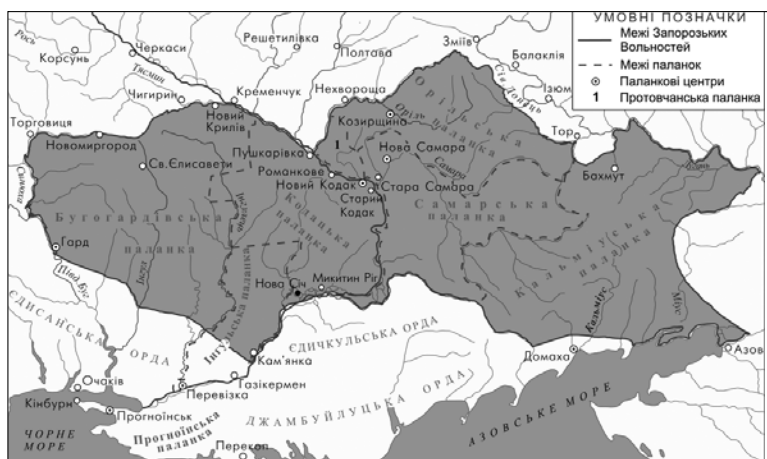
Зокрема, Муравський шлях починався на Перекопі, пролягав по території сучасної Донеччини й закінчувався у москві. Цим шляхом віддавна татари ходили палити москву, тримати її в покорі. Адже московські правителі були васалами спершу Золотої Орди, а потім — кримських ханів. Тож і козаки, які мешкали в Приазов'ї, були союзниками кримців — споконвічних ворогів московії. Саме з Дикого Поля родом характерники — легендарні хранителі прадавніх духовно-бойових практик. Вони вміли замовляти кулі, насилати мару на ворога, піднімати на ноги важко поранених і непомітно визволяти побратимів з неволі. А в час медитацій — надихалися пахощами кр'яжового різотравно-ковилового степу, балками, білими горами ракушняку і пісковиків та кам'яними статуями, які лишили по собі половецькі майстри.

До москви постійно повідомляли про загрозу від українських козаків із Дикого Поля: “...А приходили вони з Дінця з Бахмутова, а на Бахмутові їх чоловік з 70, а хочуть вони по Дінцю і вверх по Осколу государевих людей, які ходять по Дінцю і по Осколу для своїх промислів побивати”.

Практично кожне поселення цього краю — це колишня козацька слобода, зимівник чи хутір

Перші постійні поселення, що виникли в межиріччя Дінця й Тору — Бахмут, Маяки, Тор (сучасний Слов'янськ), Городок (сучасний Райгородок) були українськими сотенними містечками. А поруч із ними з часом були засновані й козацькі слободи.

Наприклад, село Іванівське — один із епіцентрів протистояння в нинішніх боях за Бахмут, було засноване на початку XVIII століття Бахмутським протопопом Іваном Лук'яновим, який приймав у себе пристарілих козаків “на спокій і під опіку”. У 1755 році Кальміуська паланка Війська Запорозького Низового нараховувала 61 зимівник у 9 урочищах. І нам вони на-

Наше Дике Поле: з історії земель, які звільняють ЗСУ

Нині одним із найгарячіших напрямків на фронті є Бахмутський. Що відомо про цей край?

справді добре відомі.

На місці українських козацьких поселень Олександрівки та Круторівки розташоване місто Донецьк. Колишні зимівники Кам'яний Брід, Красний Яр та хутір Вергунка стали основою міста Луганська. Козацький зимівник Лисичий Байрак дав назву сучасному Лисичанську, а на місці центру паланки Домахи (пізніше — Кальміуська Слобода) постало місто Маріуполь.

Українцями засновано багато населених пунктів у межах колишнього Дикого Поля, серед яких Зимогір'я (з 1640-х рр. — Черкаський Брід), Кременна (з 1679 р. — Новоград), Ровеньки (з 1710-х рр. — Ровенецька Слобода), Сватове (з 1660-х рр. — Сватова Лучка) та Старобільськ (з 1686 р. — Стара Біла), Суходільськ (з 1690-х рр. — Дуванне), Авдіївка (з 1740-х рр.), Горлівка (з 1710-х рр. — слободи Зайцівка і Микитівка), Дружківка (з 1750-х рр.), Лиман (з 1667 р.), Красногорівка (з 1690-х рр. — слободи Пеньківка та Софіївка), Макіївка (з 1690 р. — зимівник Ясинівка), Миколаївка (з 1720-х рр.), Селидове (з 1780-х рр. — слобода Селидівка) та Сіверськ (з 1680-х — Старий Млин, з 1768 р. — Радивонівка) та інші.

Цей перелік доволі довгий, практично кожне поселення цього краю — це колишня козацька слобода, зимівник чи хутір. Тому, що б там не повторювали, як мантру, кремлівські пропагандисти, Донеччина і Луганщина — це Україна. Історично, ментально, юридично, етнічно — цілком і повністю.

Вперше в Бахмуті синьо-жовтий прапор підняли в 1917 році

Після того, як 7 листопада 1917 року Центральна Рада своїм Третім Універсалом проголосила утворення Української Народної Республіки, над Бахмутською повітовою земською управою вперше на Донбасі був піднятий синьо-жовтий національний прапор. Того ж року у Бахмуті почи-

нає працювати Товариство “Просвіта”, яке імперська влада не дозволила відкрити в 1914-му, осередки українських партій, з літа 1917 року організовуються структури “Вільного козацтва”. Осередки “Просвіти” з'являються і у навколишніх селах, зокрема, в Андріївці, яку 14 вересня 2023 року було звільнено від окупації Силами оборони України.

У грудні 1917-го, одночасно з більшовицьким заколотом у Луганську, в Бахмуті до влади приходять більшовики, які в лютому 1918 року проголошують Донецько-Криворізьку радянську республіку. Проте вже 26 квітня 1918-го війська Слов'янської групи Окремої Запорізької дивізії Армії УНР під командуванням полковника Володимира Сікевича повернули до Бахмута і навколишніх сіл українську владу. На жаль, ненадовго. Вже в грудні того ж року місто й повіт захоплюють російські білогвардійці...

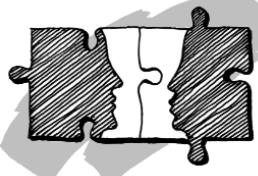
Сьогодні Бахмут та навколишні села через інтенсивні бойові дії майже повністю зруйновано. Тепер Дике Поле — це каміння і залізо. Окупанти не шкодують тут нічого, бо прийшли на нашу землю тільки щоб нищити, грабувати, спустошувати. А наші лицарі-визволителі проламуються, продираються, вгризаються, вибивають і вбивають ворога, стікаючи кров'ю і потом, перемелюють його із землею.

Попри гучні гасла пропагандистів і терор окупантів, Луганщина і Донеччина, Запоріжжя і Херсонщина, Крим і Севастополь — Дике Поле, український південь чекають на Збройні сили України, чекають на визволення з московського ярма.

Сила українців — в любові до рідної землі, в повазі до історії та пращурів. Ми воюємо за справедливість — історичну, політичну, соціальну. За культурну спадщину, за демократичний державний лад, за свободу в усіх її проявах. Так твердє народ наш. І жодні московські пута не здатні стримати прагнення українців бути такими, якими вони є споконвіку. Адже те, що москва намагається стерти і знищити — незнищенне. Постає з попелу, перемагає смерть. У цій священній борні Дике Поле стає воїниною Обитованою землею, що відроджує силу, славу, багатство і простір Української держави.

...Біси дохнуть, сонце сходить,
Ця земля воїнів родить!
Хай сміливих смерть обходить!
Гуляй, Дике Поле!
Ворог сунеться без перестану,
Із землі прадіди повстануть!
І затьяне на той світ, враже,
Наше дике поле!..

Невже бібліотеку Русових знову очолить опонентка Русових?

Відкритий лист Голові Чернігівської обласної військової адміністрації Чаусу В. А.

Шановний В'ячеславе Анатолійовичу!

Звернутися до Вас у такий спосіб спонукали обставини, які складаються довкола головної книгозбірні краю – Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Софії та Олександра Русових.

Недавнє рішення крайової влади щодо зняття з прапора бібліотеки одіозного імені В. Короленка вселило надію і впевненість, що віднині з її стін назавжди витравиться дух “руського міра”, що ідеали справжніх українських патріотів-державників, які й засновували цю книгозбірню, таки остаточно ствердяться тут, дадуть міць і подальший поштовх запізнілим процесам українського відродження в цілому краї.

Однак не може не викликати тривоги одна обставина: нам стало відомо про наміри прихильників “старої” бібліотечної команди переконати владу знову продовжити термін директорства з нинішньою очільницею Інною Аліференко (контракт із нею закінчується 1 жовтня ц. р.).

Ні для кого не було секретом, що впродовж багатьох років саме завдяки сприянню товаришки Аліференко тут так вільно почувалися ті, хто поділяє ідеї російськи мислячого і проросійського діючого Короленка. Тут чинився неприхований опір процесам декомунізації та дерусифікації. Тут не хотіли чути про Русових та їхніх послідовників. Тут народилася ідея про “нейтрального Глібова”, іменем якого хотіли знесилити активність небайдужих і лавреаткою премії якого й стала цьогоріч директорка бібліотеки.

Цілком вірогідно, що може скластися парадоксальна ситуація: бібліотекою з новим іменем в офіційній назві й далі керуватиме особа, яка до останнього чинила спротив запізнілому перейменуванню, яка і ментально, і за своїми діями була й залишається відвертою опоненткою вірцевого Чину Софії та Олександра Русових у справі чесного й самовідданого служіння Українській Україні.

Тоді про яке оновлення діяльності може йти мова?

Посилання на думку “трудового колективу”, за яким тривалий час прикривалися ініціатори руху “Ми свого Короленка не здамо!”, є непереконливим і неправдивим: за умов збайдужіння і розчарування значної частини бюджетної інтелігенції, боязні її втратити роботу, така повністю залежить, на жаль, у новочасній Україні від рішення самого керівника.

Чи можна сьогодні, в умовах російсько-української війни, допустити консервацію далеких від державотворення методів і стилю роботи цього важливого науково-просвітницького осередку краю?

Микола Тимошук, доктор філологічних наук, професор, журналіст (виходець із с. Данина Ніжинського району)

Павло Мовчан, голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Георгій Філіпчук, доктор педагогічних наук, професор академік НАПН України

Галина Дацюк, журналістка, письменниця, громадська діячка, лавреатка премії ім. Софії Русової

Віра БОДНАРУК, голова Товариства Української Мови (США)

У неспокійний час війни України з Московією майже вся поміч діаспори йде на гуманітарну та медичну допомогу народові України. Але частина коштів, хоч і невелика, використовується на видавничу справу – книжки, журнали, газети. Потреба в друкованому слові нині дуже велика, і обласні “Просвіти” в Україні стараються принаймні невеликими накладками видавати книжки та збірники творів для молоді та дорослих.

У **Полтаві** в серії “Просвітницька книгозбірня” в 2022 році видано книжку “Гетьман України Пилип Орлик” Людмили Шендрин та “Григорій Китастий. Автобіографія”, а в 2023 році – “У нашій хаті Радянського Союзу не було”, спогади Миколи Кульчинського, голови Полтавської обласної “Просвіти”.

Рівненська “Просвіта” видала “Із глибини просвітнянського серця” (денники Рівненської “Просвіти” Євгенії Гладунової-Борейко) у 2021 р., а в 2023 р. – “Проріст”, Літературний альманах творчості молоді та “Скарбничий просвітнянського духу”, присвячений 90-річчю Михайла Борейка, визначного просвітнянина і громадського діяча Рівненщини.

Видавнича діяльність “Просвіти”

Херсонська “Просвіта” встигла видати перед ворожою навалою “Нариси з історії літературного клубу “Еліні”, 1987–2022 рр.” Оксани Олексюк та “Громадський співак і громадський діяч Іван Бурлана” Олега Олексюка. Авторам довелося лишати домівку і їхати на захід України.

Літературно-просвітницький журнал “**Буковинська Ластівка**” заснований у 1922 р. Тут друкуються твори молодих письменників та статті про сучасних героїв. Історичну повість “Подвиги лісового хлопчика” Юрія Кушніра, присвячену героям, полеглим за незалежність України, видано в 2022 р.

Івано-Франківська “Просвіта” видала

“Під куполом неба твого, Україно” Ольги і Романа Бойчуків. Це літературно-художнє видання поезій, прозових текстів і пісень для дітей і молоді на патріотичну тематику. Також було видано “Молитовник захисника України – “Мати Божа, змилуйся над Україною”. Газета “Галицька Просвіта” виходить раз на тиждень.

Збірку поезій “**Вічне Воскресіння**” голови **Самбірської “Просвіти”** Олександри Сумарук видано в 2022 році. До збірки увійшло 98 поезій, написаних у різні роки. Велика частина збірки присвячена боротьбі України за незалежність.

Крім фінансової помочі на видавничу діяльність “Просвіти” України, Товариство Української Мови (ТУМ) допомагає також журналам і газетам в Україні: часописам “**Універсум**” (Львів) і “**Бористен**” (Дніпро); газетам “**Світ-інфо**” (Чернівці) та “**Слово Просвіти**” (Київ).

Допомога на видавничу працю “Просвіти” в Україні стала можливою через княжу допомогу від св. п. Мирослави Наливайко, св. п. Омеляна Мельника, Demus Foundation, Heritage Foundation, Selfreliance Foundation.

Велика їм вдячність!

Свою чергою редакція “Слова Просвіти” широким дякує нашим американським друзям за допомогу у виданні тижневика в найважчий час.

Намет для збору коштів на підтримку ЗСУ активістами ГО “Прага-Майдан” на Староместській площі в Старому місті Праги

Українці у Празі

Олександр ЮРОВ, Київське міське об'єднання ВУТ “Просвіта”

Українська громада в Празі 27 серпня відзначила 32-гу річницю Незалежності України. Святкування з нагоди цієї дати відбулося на площі перед всесвітньовідомим виставковим центром Виставище на Прага-7 під проводом Посольства України та громадської організації Українська ініціатива в Чеській Республіці (ЧР) за участю СКУ, Європейського конгресу українців, Празького будинку національних меншин, представників чеських офіційних кіл, громадськості, українських та місцевих волонтерських організацій, українців, які тимчасово мешкають в Чехії.

У рамках святкування здійснено збір коштів на підтримку Збройних Сил України, відбулися воркшопи з різних видів творчості, ярмарок з виробами українських майстринь та майстрів з українською символікою, презентації-знайомства з організаціями, які допомагають українцям в Чехії, а також великий благодійний концерт за участю місцевих дитячих українських хорів, молодіжних гуртів, а також гостей. Святкові заходи, попри дощову погоду, тривали близько 8 годин і охопили кілька тисяч учасників.

Українські майстрині з художніми виробами на благодійному ярмарку з нагоди Дня незалежності України в Празі

З головної сцени на площі перед Виставищем під час митингу й концерту виступили представники української та чеської сторін: голова СКУ Павло Грод; Голова Європейського конгресу українців, Голова Української ініціативи в ЧР Богдан Райчинець; тимчасовий повірений у справах України в Чеській Республіці Віталій Усатий, міністр внутрішніх справ ЧР Віт Ракушан,

урядовий уповноважений ЧР з питань прав людини Клара Шімачкова-Лауренчикова, урядовий уповноважений з питань реконструкції України Томаш Конечний, заступник міністра культури ЧР Андрей Крат, почесний посланник освітян нескорених міст України Олександр Юров, українці-волонтери, представники добровільних та інших громадських організацій України та Чехії. Головний лейтмотив тих, хто виступав на святі, – незмінна віра в Перемогу України та успіх її Сил оборони, підтвердження єдності українців, де б вони зараз не були, і наміру докладати зусилля для наближення Перемоги.

Важливо зазначити, що станом на серпень 2023 р. в ЧР зареєстровано близько 350 тисяч українців, які вимушено покинули свої міста та домівки через повномасштабну агресію РФ. У виступах нашої сторони наголошено, що Україна широким дяком Чеській Республіці за розуміння, допомогу і підтримку наших співгромадян! Особлива подяка висловлена чеській стороні за підтримку України – надання амуніції та озброєння, навчання військовослужбовців Збройних Сил України, налаштування до повноцінної відбудови нашої країни.

Урочистий захід українців у Празі з нагоди Дня незалежності пройшов під гаслом “Разом до Перемоги! Пліч-о-пліч на захисті незалежності і свободи!” і показав високий рівень дружніх українсько-чеських відносин попри наявність складнощів.

Символічний прапор Перемоги освітян нескорених міст України в Празі: громадяни України та дипломати Посольства України в Чеській Республіці на сідцях Посольства України в ЧР. Прапор тримають: тимчасовий повірений у справах України в Чеській Республіці Віталій Усатий (ліворуч), почесний посланник освітян нескорених міст України Олександр Юров (праворуч)

Навколо постаті Мазепи

У межах серії розмов з циклу “Навколо постаті” днями в Києві Український кризовий медіа-центр влаштував розмову про видатного українського гетьмана Івана Мазепу. У режимі ЗУМ-відеоконференції до просвітницького заходу долучився представник Українського інституту національної пам’яті (УІНП) в Полтавській області Олег Пустовгар. Метою таких публічних бесід в експертному середовищі є з’ясування значення видатних та призабутих українських діячів для сучасного суспільства та культури.

Модерував розмову координатор прес-центру Українського кризового медіа-центру, кандидат історичних наук Ігор Стамбол. Спікерами просвітницького заходу стали: Ольга Ковалевська, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України; Олена Даниліна, доцент кафедри міжнародної журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук та Володимир Панченко, науковий співробітник Музею Гетьманства, кандидат історичних наук.

Учасники розмови висловили думки про одного з найвідоміших українських борців проти московського імперіалізму, розбудовника українського бароко, політика і мислителя, ім’я якого на довгі десятиліття стало синонімом українства. Також з’ясували, як ім’я та діяльність Івана Мазепи допомагає українцям у боротьбі проти геноцидних планів Кремля.

Олег Пустовгар також розповів про понад десятирічну боротьбу за встановлення пам’ятника Іванові Мазепі у Полтаві. Наголосив на тому, що представники МЗС Росії у 2008 і 2016 роках офіційно проголошували позицію: поява монументу суперечитиме національним інтересам Росії. Тож годі й дивуватися, що

малороси у деяких владних кабінетах десять років (!) чинили опір встановленню пам’ятника українському гетьману, адже служили не своїй країні, а інтересам ворога.

Також йшлося про важливі

події історії Полтави: у 1989 році патріотична спільнота міста ефективно протидіяла спробам організації “Россия молодая” із міста Санкт-Петербург провести масштабне святкування 280-річчя перемоги Московського цар-

ства у Полтавській битві, а 8 липня 1990 року активісти Народного Руху і клубу “Рідне слово” за участю тисяч полтавців і гостей міста провели акцію “Ланцюг Злуки: від ката Петра до ката Сталіна”. Саме на цих заходах вперше пролунали думки про деколонізацію Полтави шляхом усунення з публічного простору російських імперських маркерів, які звеличують московського царя Петра I та перемогу московитів біля Полтави.

Пустовгар наголосив, що згідно із Законом “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії” Полтавська міська рада до кінця року має прибрати з площ міста

російські імперські пам’ятники, оскільки вони є воєнними імперськими символами, які меморіалізують перемогу над Україною та її союзником Швецією, підкреслюють колоніальний, залежний стан України, уславлюють російську армію, і продовжують закріплювати російське бачення української історії. Для цього пора створити на території Державного музею-заповідника “Поле Полтавської битви” кластер, присвячений російській монументальній пропаганді.

Полтавський офіс УІНП

“Євродонбас”

Тетяна ДЕЙНЕГІНА,
заслужена журналістка України

Днями в осередку Кіноспільнота відбувся прем’єрний показ фільму “Євродонбас” режисера Корнія Гришюка.

Навіть ми із земляками з Донбасу Наталією Парапановою, Ольгою Лішків та Миколою Скурідіним, одним із героїв прем’єрного фільму, того вечора багато в чому по-новому побачили наш український Євродонбас. Скажу відверто: не очікували такого щирого інтересу молодих кінодокументалістів, бо сьогодні по-різному сприймається загадковий, недосліджений і незрозумілий феномен “Донбас”. Навряд чи більшість із присутніх на прем’єрі розуміють різницю між мартенівською і доменною піччю, штреком і лавою, копром і териконом... – скоріш за все, навіть слів таких не чули. І найчастіше, на жаль, як синоніми сприймають слова “Донбас” і “Донеччина”. Але для мільйонів українців це не просто слова. За плечима – майже десятиріччя горя, страждань, приниження, втрати рідних, друзів, знайомих і незнайомих людей. Окупація, евакуація.

Чорний четвер 24.02.2022 р. “розтлумачив” мешканцям більшості областей України, що пережили ми ще тоді, 2014-го... Але робота над помилками, за які сплачено занадто дорого, ще по-

перед. Бо відповіді на запитання “Чому так сталося? Хто “запросив” в Україну війну?” – якщо і промовляються, то пошепки... Хтось продовжує за огидою кидати: “Спасибі жителям Донбасу за президента...” Але запевняє Україна:

Ні горді клейноди, ні нашу весну,
Ні гирло Дніпрове,
Ні штреки Донбасу
Не зрадим, браття!

...А на теренах тимчасово окупованого Донбасу з гранітних п’єдесталів “згадують” своє валлієць Джон Юз (засновник Юзівки, первісно саме на його честь називався Донецьк) та Карл Гаскойн, що вважається засновником Луганська. І не можна було не згадати, що легендарний паровозобудівний завод (пізніше – тепловозобудівний, який виробляв 99 з кожних 100 радянських тепловозів) був споруджений німецьким промисловцем Густавом Гартманом. Хоча не обминути твердження: “Історично Донбас – Україна”. І далі як було не поміркувати про землі Кальміуської паланки Запорозької Січі, на яких розташувалася Донецька область, а Луганська – на землі Слобідської України.

“Результати останнього перепису (за Анатолієм Герасимчуком) зафіксували 58 відсотків українців в цих областях, при тому, що росіянами себе на цих територіях вважали не більше 39 відсотків. Причому корінне сільське населення майже стовідсотково є українським”. Далі сторінки документів свідчать, що... Отже, ба-

гато почуттів, думок, запитань залишив прем’єрний перегляд фільму “Євродонбас”, до якого серце наполегливо додавало попереднє слово “український”.

Уклібно дякую осередку Кіноспільнота (очільниця Наталя Соболева), що веде активну битву за нашу душу і серця в таких нелегких умовах сучасного кіномистецтва! Велика подяка ведучій заходу – легендарній “КіноМузі” Людмилі Горделадзе, яка створила ширшу, відверту атмосферу для розмови. І, звісно, особлива подяка творчій групі, яка подарувала фільм нехрестоматійного жанру і дає можливість сподіватися на продовження “відкриття” світові незрозумілого феномену “Донбас”.

Втім, під впливом бажання розширити назву фільму словом не для прикраси, прочитую наостанок лише один абзац, яким починається книга Ігоря Зоца “Донбасія” (К.: Ярославів Вал, 2021. – С. 8):

“Українські сліди на окупованій наразі частині Донеччини – це не тільки пам’ятники Тарасові Шевченку, Іванові Франку та Богданові Хмельницькому, фантастичні мозаїки Алли Горської на кількох будинках в центрі Донецька, це насамперед люди, які останніми роками робили наш край невід’ємною і природною складовою України. Власне, таким він і є завдяки багатьом моїм землякам, які вимушено виїхали з окупованих територій чи мужньо і непомітно для ворожих очей тримають там українське небо”.

ють його, продумують, промовляють, проводять крізь душу та серце.

Цього року український простір Вишгорода розширився через доєднання до вивчення рідної мови учасниць від “Жіночого простору “Вільна” м. Вишгород”. Адже, щоб краще знати нашу історію, наше коріння, наш родовід, потрібно поглиблювати спілкування українською, інакше не буде належного результату.

І так – мова має значення!

Про пережите в окупації

Олег ОЛЕКСИЮК,
заслужений працівник культури України, голова Правління ХОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

У вересні 2023 року в херсонському видавництві “Олді+” вийшла друком вже четверта книга Альони Мовчан – роман-хроніка “Окупація”. Книга заступниці голови Правління Херсонського обласного осередку Громадської організації “Молода Просвіта” Альони Мовчан у хронологічному порядку розповідає про ті жахливі дев’ять місяців окупації, які їй з немовлям на руках довелося пережити. Все побачене й пережите самою літературкою, її чоловіком Віктором Ревенком і другом родини Костянтином Зверевим лягло в основу роману-хроніки, видання якого підтримав Український Культурний Фонд.

Саме херсонці наснажували молоду літературку на творчі звершення, вони ж підтримували її, коли роман готувався до друку.

Головна редакторка книжки –

херсонка Лілія Книга, автор обкладинки – херсонка Надія Теленчук.

З 19 по 26 вересня Альона презентувала роман у Херсоні та Миколаєві, Одесі та Кропивницькому, Києві та Житомирі, Вінниці та Львові. Херсонці, які нині порозлігалися в різні куточки України, мали змогу зустрітися і поспілкуватися із землячкою.

Такі зустрічі наснажують добром і вірою в перемогу ЗСУ над заклятим ворогом, якому кіткою в горлі стали українська культура та українська мова. І до війни, і нині просвітяни Херсонщини допомагали країнам подолати інформаційну кризу, пізнали історичну правду і вилікувалися від мовного каліцтва. Альона Мовчан завжди долучалася до просвітницьких заходів у книгозбірнях та університетах Таврії. Результатом копійної праці “Просвіти” Херсонщини й усіх національно-демократичних сил стали багатотисячні акції протесту в перші місяці широкомасштабного вторгнення московії – і в українському Херсоні, і в українських Бериславі, Скадовську, Каховці, Олешках та Голій Пристані.

Приємно констатувати і той факт, що перші поетичні збірки Альони Мовчан “Економіка любові” та “В полоні зелених очей” побачили світ у Херсонській філії Видавничого центру “Просвіта”.

Знаю, що на довгій літературній ниві в лавреатки першої премії Відкритого конкурсу молодих літераторів “Покоління – XXI”, засновниці і керівниці молодіжного проекту “Поетична шафа”, молодо-просвітянки Альони Мовчан ще чимало роботи. І ми подякуємо їй за український творчий неспокой та побажаємо нових творчих років на шляху перемоги світла над темрявою.

Розмовляймо!

Оксана ГУСЕЙНОВА,
м. Вишгород

Минулого тижня поновив свої зустрічі Клуб української мови, який другий рік поспіль проводить у комунальному закладі “Публічна бібліотека Вишгородської міської ради” заняття з вивчення розмовної української мови. Заняття проводить завзята й досвідчена представниця міської

бібліотеки Тетяна Зівак, яка на прикладах свого дитинства, маленьких есеїв про свою бабусю та її настанов привносить у дискусії клубу колорит різних містечок України, стимулюючи співрозмовниць згадувати цікаві родинні традиції, географічні особливості мовлення, цінність живого діалекту саме для естетики розмовного спілкування. Переходячи до спілкування українською мовою в побуті, учасники клубу поринають у предмет і не просто засвоюють новий матеріал, а прожива-

Григорій ЛУПІЙ

Відчуття Батьківщини, розуміння цього святого слова розпочинається з батьківського дому, дідівських могил, із тих місць, де ростеш, де душа твоя зливається з душею рідної землі, де людина тисячами незримих ниток вортає у свій народ, в історію. Ім'я легендарного лицаря Української Повстанської Армії сотника Ема — Дмитра Пелипа — злилося з душею рідної землі, вросло в героїчну історію України, його ім'я відоме мені з кількох епізодів його боротьби з німецькими загарбниками в 1942–1944 роках та другого приходу більшовиків на західноукраїнські землі влітку 1944 року.

Навесні 1942 року я навчався в Рава-Руській школі на Львівщині. Якось пронеслася по місту вість про те, що на вулиці Колійовій німецький офіцер заступився за простих селянок. На той час це була незвичайна подія, бо німці могли не тільки відібрати в людини її речі, а й побити і навіть застрелити на місці. А тут раптом німецький офіцер зупиняє солдатів вермахту і наказує їм повернути все, що відібрали у селянок. Габіжники отетеріли і не знали, що робити, бо ж їм, переможцям рейху, дотепер ніхто не перечив. Та обурений оберлейтенант за невиконання його наказу надавав одному солдатів ляпасів, і той враз підкорився, інші також повернули селянкам масло, яйця, сметану. Невдовзі виявилось, що той оберлейтенант володіє не лише німецькою, але й українською мовою, бо сказав переляканим селянкам: “Чого стоїте, як вкопані? Забирайте своє добро і йдіть звідси!” Переказували, що це був Дмитро Пелип, його впізнали земляки.

Згодом люди довідалися про нові мужні вчинки та військові акції земляка, і всі в один голос заговорили про нього як про надійного захисника, стали цікавитися, хто він насправді та звідки. Дмитро Петрович Пелип народився 1910 року в селі Голі Равське Жовківського (колись Рава-Руського) району на Львівщині. Батьки — хлібороби, їхнього достатку не вистачало, щоб оплатити навчання обдарованого сина у вищих школах, тому після закінчення семирічки він був змушений залишитися вдома. Щоденно працюючи в господарстві, все ж знаходив час для продовження освіти, прочитав майже всі книги, які були в місцевій просвітницькій хаті-читальні, вивчив напам'ять багато творів Тараса Шевченка та Івана Франка, став ініціатором створення драматичного гуртка і з друзями поставив на сільській сцені “Наталку Полтавку”, організував хор, з яким виступав на фестивалях Равщини. Мав дотепну, артистичну вдачу, був своєрідним характерником, досить вправно грав на скрипці і гармонії, любив ходити у вишиваній сорочці і модних тоді полотняних шароварах.

Дмитро багато чого перейняв від батька — колишнього січовика, стрільця Української Галицької армії, учасника запеклих боїв при обороні Рава-Руської і Львова під час українсько-польської війни 1918–1920 років. В юності Дмитро був активним учасником Пласту аж до того часу, поки не змушений був йти на службу до польського війська, де зазнав неймовірних принижень від офіцерів-шовіністів, які використовували найменшу нагоду, аби познущатися з українських юнаків, особливо національно свідомих.

На час повернення додому застав у рідному краї ще більш злидні земляків, розгул польських колоністів та осадників, які наповзали з глибин Речі Посполитої на українські землі і відразу ж виявляли жорстоке ставлення до корінного населення. Найбідніші були приречені на бідування або еміграцію.

Дмитро відразу ж налагодив зв'язки з Пластом та повітовим осередком забороненої Української Військової Організації, із друзями взяв участь в антипольських акціях, у нападі на маєтки панів Чайковського і Сап'єги, що й стало причиною арешту і суду.

Дмитра Пелипа засудили на 7 років ув'язнення, його побратимів Данила Чорного, Юрія Чорного і Данила Пелешка — на 5 і 2 роки. Усі вони зазнали інквізицій в Рава-Руській тюрмі, у Львівських “Бригід-

Вступне слово до нариса “Подвиги сотника Ема”

Мій старший брат Григорій (1928–1996) був щедро обдарованою людиною. Майже все життя він працював будівельником, начальником ремонтно-будівельних контор у різних містах, керував великим реставраційним управлінням у Львові і причетний до відродження багатьох історичних, релігійних і культурних пам'яток. Був він і своєрідним пошуковцем, знайшов чимало місць поховань героїв національно-визвольних змагань, врешті немало зробив для спорудження їм пам'ятників, каплиць, меморіальних комплексів, як у селах Пирятин, Нова Кам'янка, Равське, Річки, Кіпті, Карів, Липник Жовківського району, на місці поховань січових стрільців та вояків Української Галицької Армії на Личаківському та Янівському цвинтарях у Львові.

Мав Григорій і літературні здібності, свого часу видав збірку новел “Смерекова колонада”, опублікував у місцевій пресі десятки нарисів, статей. Ще від часу навчання в Рава-Руській школі я чув від нього про легендарного сотника Ема, який прославився на Равщині у 1940-х роках. Брат тривалий час збирав матеріали про відважного командира УПА, опублікував декілька невеликих статей під заголовком “Лицар України”, проте передчасна смерть не дозволила йому завершити роботу над нарисом. Віддаючи шану нашому славному землякові сотнику Ему і своєму братові, я допрацював цей нарис, звівши в єдине всі матеріали, зробивши літературне редагування.

Олесь ЛУПІЙ

Подвиги сотника Ема

ках”, а згодом у сумнозвісній “Березі Картузькій”. Інколи думалося, що їм, молодим борцям, ніколи вже не вийдуть з-за ґрунтовних мурів. Та згодом трохи зміцніли духом, особливо після того, коли довідалися, що у тій же “Березі Картузькій” та інших тюрмах немало українських патріотів, а серед них — вчені, лікарі, журналісти, письменники, вчителі, навіть такі провідні націоналісти, як Степан Бандера, Роман Шухевич, Микола Лебідь, Микола Климишин, яким присудили довічне ув'язнення. Від того на душі стало певніше і зрозуміліше, що боротьба за самостійність України — то найважливіша справа в їхньому житті. Дмитро Пелип мужньо витримав усі тюремні поневіряння.

У вересні 1939 року почалася німецько-польська війна. Слава Богу, що поляки тоді ще не набули жорстокого досвіду більшовиків — знищувати ідейних супротивників, і всі політ'язні вийшли на волю. Уже через два тижні Дмитро Пелип із друзями прибув до рідного села, зустрівся з коханою Євою, а по декількох днях став налагоджувати зв'язки з колишніми політ'язнями і найперше завітав до земляка із сусіднього Лаврикова, члена Рава-Руського надрайонного проводу ОУН Мирона Польоги, в якого тоді перебували Степан Бандера і Роман Шухевич. Від них довідався про останні новини — німці за домовленістю із більшовиками мали відступати з Львівщини аж до річки Сян.

Необхідно було відразу міняти тактику подальшої боротьби, створювати нові підпільні центри, організувати виїзд до Кракова та інших польських міст тисяч патріотів, яким загрожувала небезпека при більшовиках. Наступного дня Дмитро із побратимами вже сів на поїзд і через Жешів подався до Кракова, де й раніше була досить розгалужена мережа українських організацій. У будинку бурси української гімназії по вулиці Лютеранській зустрів немало знайомих із Берези Картузької, там же із газети “Краківські вісті” довідався про школу військової підготовки для українців, де одним із провідників мав бути вже знайомий йому Роман Шухевич. Такі школи планувалося відкрити в Закопаному, Криниці і Кросному.

Дмитрові не важко було здогадатися, що саме там відродиться українське національне військо, тому відразу прийняв рішення вступити до такої школи. Уже від перших днів навчання у Щеп'ятинській школі почувався наче окрилений. Його неабиякі здібності до військової справи дуже швидко помітили і відповідно оцінили офіцери-виховники. Невдовзі Дмитро було переведено на старшинські курси до Закопаного. Там, крім усього, навчали німецької мови, нових засобів зв'язку і військової розвідки. Після старшинської школи у Криниці йому присвоєно звання лейтенанта.

У перші дні війни Дмитро Пелип у складі українського військового формування увійшов до Львова та після того, як німецька влада за вказівкою із Берліна заборонила Акт відновлення Української державності 30 червня 1941 року, записався до похідної групи націоналістів, які простували на східноукраїнські землі. Група повинна була дійти до Харкова і там створити ядро майбутньої підпільної мережі ОУН на Слобожанщині. Однак цього не сталося, бо керівника групи Миколу Лемка з п'ятьма членами ОУН восени 1941 року схопили на Полтавщині гестапівці і закатували. Щоб не стати черговою жертвою гестапо, Дмитро Пелип із друзями перейшов на нелегальне становище і в листопаді повернувся на рідну Львівщину.

Саме тоді Дмитро налагодив ближчі стосунки з Михайлом Лупієм, з яким навчався у Кракові, а тепер був членом надрайонного Проводу ОУН. Михайло Лупій познайомив його зі своїм родичем Григорієм Струком з Нової Кам'янки, який тоді служив у допоміжній колійовій поліції. Дмитро поділився із ними своїм задумом створити невелику бойвку з місцевих хлопців, які захищали б людей від збирачів контингентів, від вивезення молоді та українського добра до Німеччини. Друзі не тільки підтримали його, а й пообіцяли допомогу: Григорій у здобутті зброї та військового одягу, а Михайло у полегдженні організаційних питань з боку надрайонного проводу ОУН. Невдовзі у Рава-Руській та навколишніх селах заговорили про загадкових невлесних месників, які нападками переважно у залісних місцях на німецькі машини, на склади зброї і продуктів, знищували Але хтось десь упізнав Дмитра у німецькій військовій формі з Михайлом Лупієм, невдовзі це стало відо-

мо окупаційній владі, і гестапо разом із поліцією почали полювати на них. Дві облави в грудні 1941 року в Голому Равському нічого не дали.

Третю спробу вони зробили місячної різдвяної ночі. Чотири гестапівці у супроводі двох поліцаїв опівночі прибули до села і відразу вдалися до хитрошати. Щоб не сполохати Дмитра і застрахувати себе, вони розбудили сусідку Катерину Дорош і змусили провести їх до хати Пелипів і попросити відчинити двері. Жінка вбиралася, як могла, але їй пригрозили арештом. Почувся стукіт у вікно, в хаті заметушилися. Із гупання чобіт на передхатті Дмитрові не важко було здогадатися, що це засада на нього. Він миттю розбудив дружину Єву, схопив пістолет і вони в самій близькій босоніж вибігли до сіней, а потім по драбині подалися на горище. Мати засвітила лампу, а тоді пішла відчиняти двері. Двоє гестапівців увірвалися до кімнати, оглянули всі закутки. Побачивши у сінях драбину, один із них поліз на горище, сказавши іншому, щоб вийшов з хати і був наготові. Але тільки-но гестапівець із гранатою в руках з'явився на горищі, Дмитро, вискочивши із-за ляди, вдарив його по голові рукояткою пістолета і вихопив гранату. Гестапівець із гуркотом повалився на долівку, не минуло й кількох секунд, як Дмитро із прочинених дверей викинув гранату на передхаття. Від вибуху здригнувся будинок, упав смертельно поранений гестапівець, а тим часом інші почали стріляти. Дмитро, скориставшись із цього, вискочив з хати через задні двері, добіг до стодоли, знайшов між околотами карабін і з засідки влучними пострілами убив ще двох гестапівців, одного біля воріт, а другого за деревом в саду. Поліцаї швидко зорієнтувалися і, кинувши зброю, підняли руки. Пелип наказав їм негайно повертатися до Рава-Руської і заявити у крайкомісаріаті, що гестапівці перші напали на нього, загинули у перестрілці, а повстанці відійшли у ліс.

Ще тієї ночі молодий сусід Станіслав Черненко відвіз Дмитра Пелипа і його дружину Єву із двома малими донечками у віддалене село Нову Кам'янку, де на хutorі Кривім жив старший брат Михайла Лупія Василь. Господарі не сподівалися на таких пізніх гостей, тому не відразу відчинили. Михайло, який на свята приїхав з Рава-Руської додому, крізь вікно впізнав свого друга і поспішив на ганок. Вражені розповіддю Дмитра, ніхто із старших в родині вже не міг заснути до ранку. Домовилися, що всі свята Пелипи перебудуть у них, а для сусідів, якщо ті завітають, їх представлять як далеку родину. Найбільше переживала дружина Василя Параня — мати чотирьох дітей, бо ще не могла забути, як минулого місяця до них серед дня налетіли гестапівці, шукали партизанів, які справді навідувалися минулої ночі, але після вечері відразу відійшли до Милиявського лісу. Серед сусідів був інформатор. У своїх молитвах благає Всевишнього захистити її сім'ю і гостей, усі ці дні забороняла дітям виходити за ворота.

У неділю по Різдві знову приїхав Станіслав Черненко і привіз недобрі вісті — гестапівці, перебувши до Голого Равського, найперше оточили все село, спіймали всіх родичів Дмитра Пелипа — батька, матір, братів, їхні сім'ї — усіх тринадцять чоловік і відвезли до тюрми в Рава-Руській. Потім сусід Федір Дорош, якому пригрозили знищити все його майно, а самого заарештувати, змушений був підпалити хату Пелипів. Від прекрасної, збудованої ще дідом хати залишився тільки попел — там загинули святі образи, книги, одяг та документи, заховані під сходами на ганку.

Того ж вечора Дмитро з Михайлом провідали Єву в Новій Кам'янці, передали ліки, бо вона і діти хворіли, потім порадилися з Василем, як далі їм бути у наступні дні, і через хутір Струки звернули на дорогу, що вела до Голого Равського. Тоді Дмитро вперше розповів Михайлові про план нападу невеликою бойковою на німецький гарнізон, який охороняв млин на річці Раті у Боровому, після чого полонених можна оголосити закладниками. Для здійснення такого плану необхідно дістати біля тридцяти комплектів військового одягу, взуття і зброї, що складало велику проб-

лему. Єдиний вихід — викрасти із вагонів на залізничній станції, в чім не змогли б допомогти навіть знайомі поліцаї. Тоді Михайло Лупій запропонував простіший варіант — позичити в когось ті комплекти, а після проведення операції повернути. Пелипу сподобалась така ідея, і вже наступного дня він в одязі робітника-залізничника у супроводі Григорія Струка виїхав до Лаврикова на зустріч із начальником постерунку Михайлом Лушиком.

Врешті після тривалих сумнівів той погодився допомогти, а Григорій Гнідець і Березини пообіцяли згуртувати всіх хлопців із довколишніх сіл, з якими вони працювали і навчалися у Німеччині, служили в батальйоні "Нахтігаль" ("Соловей"). Що цікаво, що майже всі вони зберегли уніформі і зброю. Ще декілька комплектів пообіцяв дати Петро Федак, який працював в охороні Рава-Руського Арбайтшанту. У тім вже була якась надія на успіх, хоча всі розуміли, з яким ризиком все це пов'язано.

Наступного дня Дмитро Пелип через знайомих Михайла Лупія найняв криту брезентом вантажівку і разом з механіком гуральні Михайлом Кондратовичем вирушив до млина на Боровому. У дорозі домовилися, як надалі поводитися, що говорити вартовим. Їх зустрів знайомий приміщення, територію, місця, де стояли вартові. З його розповіді довідалися про час зміни охорони, привезення зерна і відвезення борошна.

Ще через день Станіслав Черненко, Михайло Лупій і Михайло Кондратович в умовленому місці за Березиною зібрали всю бойову групу, в якій було тридцять молодиків з довколишніх сіл і містечок Угнова, Голого Равського, Липника, Нової Кам'янки, Гійче, Лаврикова, Старого Села, Бишкова. Після розмови з кожним окремо Дмитро Пелип запитав, чи згодні вони від того дня змінити своє життя, бо йдеться не про одну антинімецьку акцію, а постійну боротьбу із окупантами. Хто не згоден, може відразу повертатися додому. У відповідь почув: "Усі з тобою!" Цього було більше аніж досить. Втішившись такою підтримкою, Дмитро сказав їм, що мають робити під час нападу на млин. Після того усі передоцілься, одержали зброю і вирушили до Борового.

Операція в млині тривала не довше десяти хвилин. Сам Пелип у формі німецького обер-лейтенанта оголосив вартовому про прибуття зміни охорони. Помітивши, що той щось запідозрив, дав знак своїм охоронцям схопити його. Охоронець від переляку кинув автомат на землю, підняв руки і сам відкрив рот для кляпа. Бойовики розійшлися по території млина, роззброїли офіцера, солдати, які після обіду відпочивали в кімнаті, теж не чинили опору. Дмитро по-німецьки повідомив їм, що всі вони тимчасово заарештовані, що їхньою життю нічого не загрожує, якщо надалі будуть поводитися тихо і сумирно. Невдовзі після того без жодного пострілу вдалося захопити перед млином офіцера, двоє солдатів і водія машини.

Навіть під час короткого перепочинку Дмитра не полишали думки про дружину і дітей, про батька і матір, тяжко хворого брата Івана і всю родину, яка страждала у цей час в тюремних камерах. Взнявши чисті аркуші з портфеля полоненого офіцера, Пелип став писати лист-ультиматум до німецької управи в Раві-Руській. На початку звинуватив місцеве гестапо, яке підступно у святій для українців вечері перед Різдвом напало на будинок його батьків, закидало гранатами і змусило його до збройної самооборони. Зазнавши невдачі і втративши чотирихубо убитими, теж гестапо наступного дня із помсти спалило їхнє обійстя і спровадило до тюрми невинних тринадцятьох членів його родини.

Такі дії змусили його захопити німецьких вояків, які відтепер є закладниками. Далі подав список полонених і наприкінці поставив вимогу: "Якщо хочете, щоб я повернув живими ваших вояків, мусите не пізніше, як за два дні звільнити з-під арешту всіх моїх рідних".

Текст ультиматуму видався трохи зухвальним, але з дипломатичним підтекстом. І врешті вже зрозумів, що тільки так треба розмовляти з німцями.

Наступного ранку з Рави-Руської прибув Михайло Лупій, передав гроші від доброзичливців для утримання закладників і розповів, що діється в місті. Гестапівці заарештували всіх працівників млина — очевидців нападу на гарнізон. Ведеться слідство. На вулицях повно військових, перевіряють документи, підозрілих заарештовують. Потім домовилися, як передати лист-ультиматум. Михайло Лупій пообіцяв це зробити через членів ОУН, які мали знайомих у районній управі, ті постійно передавали їм усі новини і наперед плановані акції проти українського населення. Однак, як згодом виявилось, ніхто не відважувався передати такий лист в руки урядовцям. За порадою Григорія Струка конверт заадресували безпосередньо шефові гестапо і кинули до поштової скриньки. Вже наступного дня було видно, що гестапівці казалися, як ошпарені, але врешті-решт були змушені змінити гнів на милосердя. Обдумавши ситуацію, в якій опинилися їхні вояки, вони пішли на принизливі для них умови, аби визволити своїх із неволі. Вже через день дванадцятєро членів родини Пелипів і Балухів (тесті) були у селі Голуому Равському. Не повернувся тільки найстарший Дмитрів брат Іван, який, будучи тяжко хворим ще до арешту, помер в тюрмі. Дуже зрадили поверненню сусідів і односельці, адже увесь цей час переживали, щоб німці не надумали помститися й над ними.

Вечірнім поїздом до колонії Ванзін Прибув Григорій Струк. Дмитро, зустрівши друга в коридорі і помітивши на його щуплому обличчі стримане вдоволнення, голосно на всю хату запитав:

— То як? Відпустили?

— Так? Твоя родина в селі.

— Перемога! — вигукнув. Дмитро і обійняв Григорія. — А що я вам казав? Інакше не могло бути.

Тяжко вразила його вість про смерть брата в тюрмі, але зарадити вже нічим не міг.

На той час прибули ще двоє друзів з Угнова — брати Михайло і Тарас Онишкевичі, вони разом з Михайлом Лупієм і Григорієм Струком ще тієї ночі перевезли автомашинами закладників до станції Зелена, де і посадили їх на поїзд Ковель — Рава-Руська. В останню хвилину Пелип сказав закладникам, щоб і надалі поводитися спокійно, не привертати до себе уваги сторонніх, а на наступній зупинці в Раві-Руській повинні зійти і пішки дістатися до своєї військової частини. Вони й не здогадувалися, що в двох сусідніх вагонах сиділи перєодіягнуті бойовики і весь час стежили за ними.

Довідавшись, що обмін відбувся, Дмитро Пелип подякував за допомогу місцевому війтові, попросився з братами Онишкевичами і поспішив до умовленого місця в лісі за Боровим, де мав зустрітися з усіма своїми побратимами. Зібралися їх понад тридцять. Вони були знову в своєму цивільному одязі, тільки погляди їхні свідчили, що це вже справжні вояки і вони готові йти за своїм командиром. Він подякував їм за допомогу, за дружність і достойну поведінку. Дмитро тішився своєю перемогою, і сказав відверто, як помилявся раніше, намагаючись боротися з ворогами малою бойкою.

Тепер, коли їх ціла чота, можна здійснювати більші операції. Першим поклявся вірно служити Україні, а коли буде необхідність, віддати життя за її самостійність, потім склади клятву всі інші. Так було створено першу на Равщині бойку УНС, до якої увійшли: Дмитро Колієвич, Григорій Саламаха, Яким Когут, Григорій Гнідець, Григорій Цуцик, Петро Дорош, Василь Корицький, Степан Підсудок, Іван Загірний, Стефан Цімерман, Нестор Залужний, Володимир Банах, Іван Сулим, Григорій Сало, Степан Сало, Микола Чир, Іван Дмитрина, Данько Пелешко, Іван Горик, Дмитро Цушак, Дмитро Огорілко, Петро Бучма, Михайло Дроботій, Василь Солтис, Олексія Цуцик, Михайло Танас, Микола Зелений, Іван Станчук та ще з десяток, які приєдналися у наступні дні.

Дмитро Пелип тут же при всіх назвав трьох ройових і потім радився з ними про наступну зустріч, місце збору, паролі, як раптом увесь простір наповнився важким

гудінням моторів, а ще по хвилі мало не все небо накрили німецькі хрестаті літаки. Вони несли через Україну на східний фронт тони бомб, мін, набоїв, вражали своєю мілітарною і згубною силою. І здавалося тієї миті, що порівняно з нею невелика група українських повстанців майже нічого не означала, все ж кожен сповнився ненавистю до загарбників, вірою у майбутню перемогу.

Восени 1942 року Дмитрові Пелипу на території Равщини вдалося сформувані ще дві бойвки, а невдовзі заявила про себе ціла сотня. Командир придбав собі псевдонім Ем і з цим ім'ям увійшов в історію національно-визвольної боротьби. Ледве не щотижня в різних селах і містечках відзначали окремі чоти чи й уся сотня Ема — нічними нападами на німецькі склади зброї, продуктів, обмудування в Раві-Руській, Белзі, Угнові, Магерові, Лаврикові, Великих Мостах. Сотні молодих людей звільнили повстанці із табору бавдінсту в Смалісі. Завдяки добре спланованому напад на табір під Вовковицею вдалося врятувати життя кількох десятків військовополонених, окремі з яких стали повстанцями.

Гестапівці і жандармерія шаленіли від зухвальства невловимого сотника Ема, який завжди вмів не тільки вдало провести військовою операцію, а й вчасно замести сліди. Його добре вишколені бойовики "придбали" у ворога дві автомашини, тому групи могли часто змінювати місце базування. Вже восени 1943 року сотня мала достатню кількість автоматів, кулеметів, навіть протитанкові та протиповітряні гармати. До того часу окремі чоти і бойвки розрослися до сотень "Беркут" та "Недолугий". Окрему сотню сформував Тарас Онишкевич, після його загибелі на Великдень у селі Острів, її очолив Дмитро Пелип. Невдовзі всі сотні було об'єднано в курінь "Галайда". Під час оперативних дій йому підпорядковувалися сотні Тихоліса і Мирного.

Довідавшись від агентів, що сотник Ем перебуває в селі Карів, німці вирішили покітатися з ним і спрямували проти куреня сильну бойову групу, попереду пустивши танки. Але повстанці не злякалися грізної зброї, бо мали протитанкові гармати. Біля однієї з них стояв сам командир і він підбив три танки, ще шість зупинили його друзі. В цьому бою загинуло немало німецьких солдатів і гестапівців.

Отримавши наказ командира УПА-Захід полковника Шелеста стати на захист українського населення від польських шовіністів у Закерзонні, сотня Ема разом з іншими групами УПА вирушила на Грубешів і ще далі на Холмщину, де відбувала знахабнілі напади бандитських зграй. Трохи пізніше і аж до наближення фронту зі сходу сотник Ем разом із своїми групами стояв на сторожі кордону за Равою-Руською, стримуючи проникнення на українські землі польської Армії Крайової, яка за наказом еміграційного уряду з Лондона хотіла зробити так званий вільний коридор до Львова. За вірцєв виконання цього наказу та інших операцій сотника Ема — Дмитра Пелипа було удостоєно найвишого ордену Золотого хреста Бойової Заслуги I ступеня.

Але, на жаль, крім, перемог, були й поразки, втрати друзів, близьких, рідних. Наближався німецько-радянський фронт, збільшувалася загроза потрапити у неволю до не менш жорстоких окупантів. Вже у перші дні після відходу німців сотням куреня "Галайда" у різних селах району довелося воювати із новими наїзниками і в першу чергу із каральними частинами НКВС. Перший великий бій разом із сотнями Мирного і Тихоліса провели у невеликому селі Пирятин. Якраз на Спаса 19 серпня із-за Білого Лісу вийшли енкаведисти, але після сильної відсічі повстанців змушені були відступити, а через якийсь час знову пішли у наступ вже із південного заходу від Драбеньорів. Після кількогодинного запеклого бою командир зумів вивести свої сотні із оточення у напрямку Бишкова, Погарисько, Бобройди.

Розлючені енкаведисти вирішили помститися на мирних жителях. Ще того дня вони спалили село Пирятин, а в Білому Лісі розстріляли 47 чоловіків і юнаків, яких

захопили під час облави в довколишніх селах. Григорій Лака і Григорій Стадницький згоріли у своїх хатах.

Така ж доля спіткала і мешканців села Зубейки, де жорстокі окупанти розстріляли 15 селян, не пожаліли навіть 13-річного хлопчика Луку Віхотя. У ті дні загинув і політвиховник Михайло Лупій, який під час відступу забіг додому, щоб попрощатися з дружиною і був схоплений енкаведистами.

Два великі бої провели сотні Ема наприкінці серпня у Голому Равському і Сеньковичах. І тут зазнавши втрат, енкаведисти немилосердно, як раніше це робили гестапівці, помстилися на мирних жителях — на свято Пресвятої Богородиці вони спалили 22 будинки, а 18 селян вивели на берег річки і розстріляли.

Сотник Ем змушений був відвести свої групи до Забірського лісу, звідки після короткого перепочинку вони напали на каральні загопи. Наприкінці вересня провели успішні бої в селах Піддовге і Шалаші. Тоді ж сотник Ем отримав наказ Командування УПА-Захід перейти кордон поблизу села Річки і на території Польщі захистити українські села, які дуже потерпали від бандитських нападів шовіністів і мародерів. У жовтні через Верхратські ліси, поблизу Петелича сотня повернулася на рідну землю.

У листопаді 1944 року окремі сотні і бойвки були переведені у ліси на Радехівщині. Сотник Ем готувався до виконання нового завдання головного командира УПА генерала Тараса Чупринки — боротьби на Закерзонні із польськими каральними загонами, які часто жорстоко знущалися над українським населенням, вбивали невинних людей, грабували, виганяли з рідних осель. Але вже в середині листопада на хуторі Двориська села Яструбичі сталося непередбачене. Сотник Ем тільки-но сів на коня і зібрався їхати на зустріч із командирами груп, які поподалік на узліссі пролунали два постріли. Кулі потрапили в груди і в голову. Друзі перенесли пораненого Дмитра Пелипа до хати Петра Іванова в селі Радавці, де повстанські лікарі заходилися його рятувати. Не обібно було провести термінову операцію в умовах лікарні, але наступного дня перестало битися серце легендарного командира, лицаря України. Вночі, щоб не привертати увагу енкаведистів, повстанці і місцеві жителі поховали його на сільському цвинтарі.

Курінь "Галайда" і окрема сотня Ема ще тривалий час героїчно змагалася із загарбниками по обидвох боках радянсько-польського кордону. Курінь очолив Василь Васишак — "Перемога", інші сотні — Григорій Шклянка — "Куліш", "Беркут" і "Недолугий". Усі вони пізніше загинули, як герої, у боях з ворогами українського народу. Окремо діяла бойвка, складова частина сотні, під провідом Олексія Лушка в селах Нова Кам'янка, Битків і Липник. Навесні 1947 року з допомогою агентів загін МДБ вистежив повстанців на хуторі Кіпті села Лавриків. Всі вони відмовилися здатися і загинули у палаючому будинку. Влітку того ж року у нерівному бою біля Голого Равського загинули усі вояки із бойвки Григорія Саламахи — друга Дмитра Пелипа, з яким він починав створювати сотню.

Минали роки, і наші поневолювачі робили все, щоб нові покоління українського народу не знали де могили патріотів, не довідалися про їхні імена. Але залишилася історична пам'ять народу.

Вже в роки незалежності з допомогою добрих людей, місцевої інтелігенції, справжніх патріотів, ветеранів УПА вдалося знайти місця поховання полеглих героїв. У жовтні 1991 року перезахоронено останки Дмитра Пелипа — сотника Ема в рідному селі Равському, пізніше там споруджено пам'ятник. З допомогою родичів вдалося знайти місце поховання політвиховника сотні і куреня "Галайда" Михайла Лупія, на його могили ми встановили пам'ятник. Вже стоять каплиці і меморіальні знаки — насипні могили з хрестами у Пирятині, Річках, Карові, Кіптях та інших селах і містах, освячених кров'ю самовідданих борців за волю нашого народу і Самостійну Українську державу.

Сергій КОМІСАРОВ,
заслужений журналіст України
Фото автора

“Обличчя війни”

Наближається День пам'яті жертв Голодоморів 1932-1933 років. Цього року вшанування пам'яті жертв сталінського режиму відбуватиметься під час повномасштабної війни росії проти України. “Як і 90 років тому, проти нашого волелюбного народу росіяни застосовують геноцидні практики. Адже рф у цій кривавій війні переслідує ту саму мету, що й під час Голодоморів – знищити українську ідентичність і націю, – сказав під час проведення наукової конференції з нагоди відзначення цієї жахливої дати український громадський діяч, журналіст і політик, поет, перекладач, сценарист, заслужений діяч мистецтв України, голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павло Мовчан. – Не забудемо. Не пробачимо. Не дамо здійснити геноцид над українським народом. І зробити це нам допоможе сучасне образотворче Мистецтво”. По завершенні конференції, яка відбулася 18 вересня у приміщенні ВУТ “Просвіта”, відкрили виставку заслуженого художника України Василя Красьохи “Обличчя війни”.

Жах війни, страх, кровопролиття – усе це на обличчі людей. Все, що було милим і дорогим протягом багатьох років, в одну мить розтопано, спалено і розтерзано... Всі мрії, всі плани мільйонів наших земляків з перших днів війни рф проти України були живцем поховані... Але спокій, впевненість в очах і гордість за свою країну дають надію, що наша Перемога вже близько – ближче, ніж здається!

Тривожний ранок, терор представників “русского мира”, сплюндрована руснею Буча, діти Азовстали – така реальність, у якій нині доводиться жити мільйонам наших краян, відтворив на полотні талановитий художник Василь Красьоха. Експозиція виставки під назвою “Обличчя війни” складається з 42 супер актуальних і супер правдивих живописних полотен. Мистецтво завжди було зброєю. Тим більше – під час війни.

Нині більшість творчих людей-патріотів України тримають наш мистецький фронт. Тому наші митці, які нікуди не поїхали з України, озброїлись пензлем, словом, музичними інструментами... Роблять все, що від них залежить на мистецькій передовій – аби не лише зберегти, а й поширити за кордоном вітчизняну культуру.

Василь Андрійович Красьоха також не залишається осторонь цього процесу. Саме тому він і відтворив події війни, свої особисті переживання на полотні... Мистецтво – це промінь Надії... Це те, що повертає розмиті війною кордони людяності, нагадує про наше минуле і пов'язує нас із

ним. Біль усієї нашої нескореної рашистами Держави – у кожній картині маестро... Дякую тобі, дорогий друже, що разом із найкращими художниками-патріотами тримаєш фронт духовності та культури у часи лихоліття! Ти – не один! Разом ми переможемо нелюдів, які вирішили, що зможуть повторити геноцид нашого волелюбного народу – як це було 90 літ тому. Нічого у них не вийде. Як кажуть вони самі – “кишка тонка”...

І ще. Рішенням учасників наукової конференції, присвяченої Дню пам'яті жертв Голодоморів 1932-1933 років, живописця Василя Андрійовича Красьохи одноголосно висунули на здобуття премії

Художник Василь Красьоха у колі шанувальників

Вітальне слово Павла Мовчана

імені Івана Огієнка. Цією премією, заснованою у 1995 році Всеукраїнським товариством Івана Огієнка, НСПУ, Житомирськими ОДА та обласною радою, Фондом сприяння розвитку мистецтв, ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, відзначають найкращих діячів у сфері розвитку духовності, культури, міжнародної та міжконфесійної злагоди.

Як член Міжнародного арт-об'єднання “Повертайся живим!” Василь Красьоха чесною та самовідданою працею на благо нашої Батьківщини вже давно заслужив цю високу творчу відзнаку. І, як на мене, не лише її. Він уже давно істинно народний художник України.

Р. С. Виставку Василя Красьохи організовано за сприяння Української конфедерації журналістів. Минає ще один день з початку повномасштабного вторгнення російських військ на нашу землю. Віримо у велику Перемогу над ворогами... І щодня своїми добрими справами наближаємо її щасливу мить! “Борімося – поборемо! Нам Бог помагає...”

Антивоєнна виставка Олександра Мельника “Бачу справи твої, Людино!”

Перша антивоєнна виставка митця відбулася в далекому вже 2001 році. Олександр Мельник каже, що висловлені тоді ним думки й сюжети картин нині стали ще актуальнішими на тлі московської агресії: “росія розв'язала цю страшну війну, порушуючи всі міжнародні угоди, нехтуючи Статутом ООН, розуміючи свою безкарність, адже, як постійний член Ради Безпеки ООН, може накласти вето на будь-яке рішення, спрямоване на припинення війни і засудження її як агресора”.

“Самоспалена планета. Попередження”, “Спленоїлий цвіт”, “На згарищі”, “Неспалима”, “Надія”, “Мрія”, “Перемога”, “Відродження” – кожна з представлених на виставці картин київського художника-монументаліста, багаторічного куратора виставкового проекту “Україна від Трипілля до сьогодні” Олександра Мельника – це мистецький маніфест миру й особливий документ сучасної епохи. Вищеназвані та інші полотна представлені на третій антивоєнній виставці живописця “Бачу справи твої, Людино!”, яка відкрилася в Національному музеї Тараса Шевченка за участі народних депутатів, дипломатів, мистців – колег по творчому цеху.

У центрі експозиції – масштабне полотно “Пробудження”, написане майстром у 2013 році, ще до вторгнення путінської росії в Україну. Не лише ця, а й інші картини митця, представлені на виставці, і ті, що перебувають у музеях та залишилися в його майстерні, – це звернення до людства, попередження про небезпеку знищення світу, природи, мільйонів людей на догоду імперських амбіцій варвара-диктатора, який розпочав і продовжує геноцидну війну проти суверенної України.

Антивоєнна виставка Олександра Мельника – це і біль, і надія, і віра в нашу майбутню Перемогу! У картинах, які написані переважно червоними яскравими кольорами, – вогонь і туга українського народу за втратами, але водночас у них символи нашої Перемоги. Та й сама виставка – це ще один крок до Перемоги і разлик не

зупиняться, а діяти й перемагати! Твори Олександра Мельника – це вистраждані під час війни філософські думки досвідченого мистця і великого майстра.

Творчість художника – це одна величезна фреска. Нинішній проєкт – це унікальний епос, створений серцем патріота України, чистою душею людини, яка глибоко любить цей світ і горить любов'ю до України. Його унікальні очі Господа Бога “Бачу справи твої, Людино!” стали одним із символів Євромайдану і Революції Гідності. А на звороті картини – напис: “Люди, я люблю вас”.

Серед експонованих на виставці є картина “Самоспалена планета. Попередження”, яка сприймається як пересторога для всього світу. Виставку Олександра Мельника треба показувати у країнах, які впливають на прийняття рішень для сучасного світу. Художник акцентує, що, поставши перед загрозою Третью світової війни,

людство має усвідомити необхідність об'єднати зусилля таким чином, щоб вони переважили у протистоянні воєнній агресії і подолали її.

Художник інтуїтивно пропонує створення дієвого Міжнародного інституту миру – науково-дослідного закладу, що вивчав би причини війн між народами в історичній ретроспективі та в сучасності, прогнозував загрози та пропонував би способи їх запобігання. Хотілося б, щоб такий інститут був заснований в Україні, у Києві, де і було б закладено фундамент світу без воєн!

Заключним акордом відкриття стала презентація документального фільму “Олександр Мельник. Бачу справи твої, Людино!” режисера Станіслава Литвинова.

Виставка діятиме до 7 жовтня. Кураторка виставки – Леся Кочергіна.

Підготував **Георгій ЛУК'ЯНЧУК**

Олександр Мельник презентує виставку “Бачу справи твої, Людино!” в Національному музеї Тараса Шевченка

Образ воїна

У музеї “Київська фортеця” відбулось відкриття виставки “Образ воїна”, де презентували картини, створені українськими військовими під час арттерапевтичних майстер-класів від художника Лева Скопа. Про це повідомляє кореспондент Українформу.

“Ми провели серію майстер-класів в різних містах та місцях, де проходять реабілітацію військові. Учасники вперше в житті створили свою першу роботу, яку ми можемо зараз побачити. У нас було чотири області, і по завершенні проєкту ми створили таку виставку”, – сказав співорганізатор проєкту Костянтин Кляцкін.

Він зазначив, що проєкт задумали ще до початку повномасштабного вторгнення Росії. “Ми й тоді вважали, що мистецтво може бути хорошим містком між тими, хто повернувся з війни, і цивільним населенням”, – сказав Кляцкін. За його словами, після повномасштабного вторгнення проєкт “Образ воїна” став ще більш актуальним.

Художник і волонтер Лев Скоп зауважив, що на майстер-класах військові малюють ангелів, бо саме їх ніхто у своєму житті не бачив, і кожен починає малювати його так, як собі уявляє.

“Починається внутрішній творчий процес. Кожен починає бачити свого ангела. У кожній роботі якийсь космос, якийсь фентезі. І кожна людина починає розкриватися. Принцип майстер-класу по суті своїй є принципом середньовічного мистецтва”, – сказав художник.

Він додав, що майстер-клас може тривати до трьох-чотирьох годин.

Під час відкриття виставки, яка триватиме до 15 жовтня, презентували також короткий документальний фільм про власний метод арттерапії Лева Скопа, розроблений за роки роботи з пораненими ветеранами.

Ігор ЗОЦ

Так буває: знайомство з однією людиною відкриває шлях іншим зустрічам. Так сталося і зі мною, коли потрапив у Центральний будинок художника в Києві на виставку до Дня Незалежності. Відвідувачів було небагато: в той день виставка згорнула свою роботу, тож я прийшов вчасно. Щастило й далі, коли зустрів одного із учасників, чії роботи представлені. Володимир Пилипчук – з Вінниці, працює художником-декоратором в Академічному українському музично-драматичному театрі імені М. К. Садовського. Він показав свої картини: “Казки подільського лісу”, з серії “Травневе вікно” і фігурки в стилі Жана Люрса, сказав, що поруч картини інших митців з Вінниччини, які експонуються як претенденти на вступ до Національної спілки художників України. “Сьогодні мають розглянути питання про наш прийом”, – додав.

З’ясувалося, що попри свій немалий творчий шлях Володимир Терентійович ще не долучився до НСХУ, хоча професійним художником став після закінчення Львівської академії мистецтв. За його словами, потяг до малювання успадкував од діда, який малював для себе і став відомим для своїх рідних і односельців. Онук пішов далі у мистецькій справі і знадобився там, де родився: після закінчення вишу повернувся до містечка Калинівки, де заснував художню студію, і деякий вона успішно працювала. Згадує одну з обдарованих учениць – Марину Мульську, але не знає, як склалася її творча доля. Своїх учителів учні не завжди згадують.

Все життя Володимира Пилипчука пов’язане з Калинівкою і з Вінницею, де він тривалий час викладав у технічному університеті перед тим, як потрапити до театру. Його роботи демонструвались на виставках у Львові, Луцьку, місті Сосниця в Польщі, вони є у фондів колекцій музеїв України і в приватних зібраннях. Торік настав час персональної виставки, що відбулася у Вінницькому обласному художньому музеї.

У стислому прес-релізі до подій повідомлялося, що на виставці увазі глядачів

Сліди залишаються...

Володимир Пилипчук біля експозиції художників з Вінниччини

представлено 44 картини, створених у техніці олійного живопису на склі, картоні, оргаліті впродовж останніх 10 років. Привертає увагу серія робіт на склі, яку автор назвав “Казки подільського лісу”, що відтворює його ставлення до природи рідного краю, чарівного лісу. Світ на картинах художника Володимира Пилипчука постає перед глядачем у фантастичних, алегоричних образах та видозмінених формах, що підкреслює загадковість і велич природи. На виставці ми маємо чудову нагоду відчутти красу рідної природи, багатство і ширість душі художника, незламну любов до України, – навіть ця стисла розповідь засвідчує, що маємо справу з митцем непересічним.

Втім, художник скромно поціновує свої здобутки і показує роботи своїх земляків Сергія Бортка, Станіслава Скрипника...

– А цей натюрморт з глечиком Віктора Грицини, який зараз у складі ЗСУ, – пояснює В. Пилипчук. – А ось тут праці мого колеги по роботі в театрі Віталія Матушак, який воював в АТО, його син Юрій загинув в Іловайську в 2014-му...

Ось так несподівано в останній день

роботи виставки, на яку привів випадок, натрапив на слід своїх земляків. Про Юрія Матушак багато знав з довоєнного Донечка – цей юнак, ще коли вчився на історичному факультеті, виступив з ініціативою присвоєння Донечкому національному університету імені Василя Стуса, організував у центрі міста український вертеп, а влітку 2014 р. добровольцем пішов на війну. Загинув в Іловайському котлі, посмертно нагороджений орденом “За мужність”. У Києві ім’ям Юрія Матушак названо провулок, а у Вінниці на одному з корпусів Донецького університету імені Василя Стуса встановлено пам’ятну дошку. В її створенні брав участь батько Віталій Володимирович. І ось тепер він виставив у Києві давню свою роботу – портрет сина Юрія, датований 31 травня 1999 р.

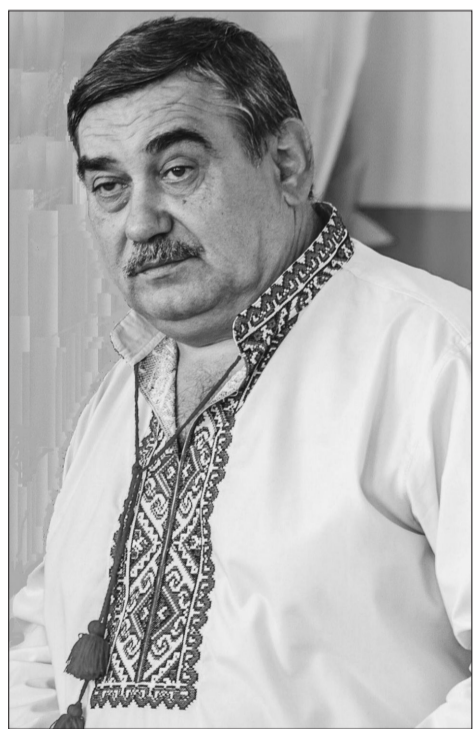
Дуже зрадів цій несподіваній зустрічі! Такою ж доброю подією в той день став і телефонний дзвінок од колишнього працівника Донецького оперного театру Віталія Володимировича Матушак, художника-постановника Академічного українського музично-драматичного театру імені М. К. Садовського. Поговорили. Згадали. Погодилися, що війна надовго. Ветеран

Роботи Віталія Матушак

російсько-української війни зізнався, що на другий день після 24 лютого просився на службу, але не взяли через вік... Отримав від бойового земляка наказ привітати добровольця 2022 р. Станіслава Федорчука і тих, хто не забув полегло за Україну Юрія Матушак. Тих, хто пам’ятає, – багато.

Навидовижу щедрими на позитивні емоції виявились незаплановані відвідини виставки художників, тому раджу не проминати такі події, де б не були, в столиці чи далеко од неї.

Петро ГАЙВОРОНСЬКИЙ

Колисала мати сина та й виколисала. Виростила, вихохла й на ноги здійняла. Ріс він швидко, непомітно, мов грибочки в лісі. Вже й своїх діток завів би, пестував, ростив би, та війна все перебила. Напав на нашу землю ворог хижий, заздрий, лютий, ідолом заклятий. Кляла мати злого ката з сусідньої хати, об колоду розчавила б, задала б гада. Все він говорив про єдність, називав братами, посміхався... Насміхався! Ніж гострив, триклятий!

Запалало поле хліба, почорніло небо. Пішов синок захищати рідну землю, міста, села, хати, діточок малих, стареньких,

Легенда про матір

своїх сестер, матір. Звитязно бився вояк, хоробрим був. Ворога не боявся, не лякався ні літаків, ані танків, не боявся навіть смерті – вони боялись його. Й інші вояки дивились на нього й самі нічого не боялись, наче заворожені. Минув рік, пішов і другий. Розлетілася добра слава по всьому фронту, на всю його довжину, з обох боків. Вороги, ледь почувши, що відважний воїн з’явився на їхній ділянці, тремтіли усім своїм ворожим тілом. А душами? Душ у них не було. Боялись й мовчки люто ненавиділи вони лицаря. Крадькома полювали за ним, та не виполували.

День був важким: куля свистіла за кулею, шипів снаряд за снарядом, атака піднімалась за атакою. І день, і два, і третю добу. Під вечір третьої все стихло. Підступний ворог завмер, причаївся. Тихенький вітерець, доречний у серпневу спеку, гойдав очерет над озером неподалік, у лісо-смузі над хлопцями гойдались гілочки дерев, даруючи останні цьогорічні стиглі абрикоси. Передихнули й наші бійці, ледь-ледь розслабилися самі, розслабили свої паски, попустили панцирі. Хто цигарку дістав запалити, хто цукерку посмакувати, хто засів за чтивом, хто врожив над телефоном – усім заняття було. Дихати стало легше, життєві барви зарожевіли, на стомлені душі накинлись голодні мрії. Хто про дружину згадав, хто про дівчину, хто про матір – і всі про перемогу. Вже й пізній вечір підступив, коли почувся шелест з-за чагарничка й тріск зламаних гілок. Посилалась напруга. І знову тріск...

– Хто там?

Глуха мовчанка, тільки хрускіт тоненьких гілочок під чиймись ногами.

– Небоже жартувати з нами. Виходь, кому сказав! Стріляти будемо.

З розсунутих гілок явилась жінка. В руках тримала непомірно великі торби, як тільки несла! Сміливо рушила вперед.

– Це вечерю для вас я принесла.

І раптом:

– Мамо!

Підбіг до матері герой. Засяяли їхні обличчя яскравим сяйвом, яке залило всю навколишню землю і гай-посадку, і став озерце, і небо, і з самим сонцем змалосе. І зовсім неочікувана радість зустрічі, й тендітне хвилювання. А як потрапила сюди, на фронт, у саме пекло? Нема для матері жодних перепон, коли шукає сина.

Часу гаяти не стали – спорудили стіл, великий-превеликий, як на весілля. Де і взялась легенька скатертина, лягла на стіл. Тут мати почала торби розбирати. На стіл лягли рядком хліб та сіль, печене і печиво, риба, м’ясо, в’ялене та копчене, солодоші й соління, мед, запашне винце домашнє, чай, какао, кава, молоко, часник, цибуля, цукор – всього й не перерахувати. Вже й стіл повний, а торба ще повніша. Нагодувала-напоїла мати сина й усіх його побратимів. Усього всім вистачило, ще й залишилось. Дякують хлопці матері, зібрались сном спочити, а жінка говорить:

– Синочки мої дорогі. Оце побула я тут у вас на гостинах всього нічого, але весь цей час наче на голках. Погане це місце, недобре. Серцем відчуваю. Перейшли б ви до озера, там і зелень густіша, і пагорб поруч прикриває. Це недалечко, ні міліметра ви ворогу своєї землі не віддасте, а себе врятуєте. Послухайте мою пораду, не пошкодуєте.

Вояки мовчать, криво посміхаються, жарти відпускають, за очі “стратегом” та Жанною Д’Арк її називають. Кілька годин на позиції, а вже в усьому розібралась, вка-

зівки дає. Один тільки син її не сміється, не глузує, роздумує, бо мати була такою мудрою, що коли щось підкаже – не роздумуй – роби. Та й рація була очевидно: там в тарілці над озером, в заростях, та ще й пагорби прикривають, краща позиція, як не дивись. Нарешті наважився, дав команду змінити позицію. А мати тим часом зібрали порожні сумки, швидко з сином попрощалась та й рушила в зворотну дорогу.

Побратими бурчали собі під ніс, очима стріляли, а все ж зброю та свій нехитрий скарб перенесли до озера. Щойно це зробили, як загриміло в небі, затремтіло повітря, запалали люті блискавки. Та не грім то був, не небо сердилося. Глянули солдати на лісо-смузі, а там вогонь палає, а там свинець свистить, а там залізо літає. Земля дибки стала, небо додолу впало. Жак! Там, де щойно хлопці стояли, живого місця не залишилось, лише обгорілі пеньки стирчать. Кинулись вони матері дякувати, а її вже й сліду немає.

Через місяць чи два прийшов наш лицар додому, став матері дякувати, а вона дивується, не розуміє, про що мова, а коли зрозуміла, промовила:

– Синочку мій любий, я збиралась до тебе прийти і раз, і два, та хвороба не пустила, та й хто б мені дав на першу лінію фронту пройти. Лише по кілька раз щодня молилася до Матері Божої, щоб оберігала тебе. А душа моя завжди була поруч – кожну мить, кожну хвилину, кожен божий день.

Замислився син: а хто ж то був там, на передовій, хто мудру пораду дав та життя їм врятував? Душа матері, що в тяжкій хвилині завжди його прикривала, чи сама Матінка Божа приходила? І обпалила його серце здогадка: обидві явилися в одному образі, в одній особі.

Валентина СЕМЕНЯК,
м. Тернопіль

Подія, яка змінила хід історії

Надзвичайний великий збір ОУН, який відбувся 80 років тому, – важлива подія в історії нашого народу, що змінила її хід. Адже бандерівці мали на меті дати відповідь-відсіч не лише більшовизму, а й нацизму. 80 років тому було задекларовано основні віхи загальнолюдських моральних цінностей, які мають бути в основі сучасного державотворення, про які Європа тільки тепер починає говорити. Тож українці, за плечима яких цінний досвід боротьби козацтва, стрілецтва, УПА, мають сьогодні об’єднатись і працювати на Перемогу.

Зібрання тривало з 21 по 25 серпня 1943 року на хуторі Веснівка неподалік села Золотої Слободи, що на Тернопіллі. Прізвища та імена 27-ми осіб, котрі взяли у ньому участь під керівництвом Романа Шухевича, викарбувані на кам’яній стелі, що встановлена на подвір’ї перед хатиною, де все й відбувалось. Було розроблено детальний план, у якому йшлося про підняття народів на повстання проти радянського союзу, про підготовку збройного опору проти німецького терору щодо місцевого населення.

Пропоную важливу цитату з постанови зібрання: “ОУН проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіалістичні цілі, визволяв, брав під охорону, під опіку інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст – поневолення, насильство, грабунок. Ми боротимемося проти російсько-більшовицьких і німецьких загарбників, поки не очистимо Україну від усіх окупантів і визволителів, поки не здобудемо Української самостійної соборної держави, в якій селянин, робітник і інтелігент могли б вільно, можливо й культурно жити і розвиватися. ОУН за повне визволення українського народу з-під московсько-більшовицького й німецького ярма, за побудову української самостійної держави без поміщиків, капіталістів та без більшовицьких комісарів, енкаведистів і партійних паразитів”.

З цієї нагоди на хуторі Веснівка, що неподалік Денисова, відбулось урочисте зібрання, куди завітали жителі довколишніх сіл Купчинської ОТГ. Серед гостей були тернопільські просвітяни Надія Шимків, Микола Василечко, Інна Макух, із Луганщини – Євген Дзюбак та ба-

Богдан Савак отримує в подарунок від Наталії Осьмак книжку для музею

гато інших. Також Наталія Осьмак – донька українського вченого-аграрія, громадського та політичного діяча національного відродження, голови підпільного уряду України в 1944 році, Президента Української Головної Визвольної Ради. Її батько – борець за незалежність України. Полтавець, який був засуджений радянськими спецслужбами та ув’язнений, і помер у в’язниці “владимірській централ”. Кирило Осьмак брав участь у Великому зібранні.

Принагідно пані Наталія подарувала авторську книжку про батька (написану на основі листів, які той надсилав із в’язниці) ревному шанувальнику історич-

ної пам’яті рідного краю, директору Денисівського краєзнавчого музею, котрий опікується ще й музеєм-садибою Іванни Блажевич, – Богданові Саваку. “Кирило Осьмак: автопортрет в листах на тлі владимірського централу” – це надважливий історичний скарб для майбутніх поколінь. До слова, постать згаданого борця за волю свого часу настільки вразила Дмитра Павличка, що він написав поему “Кирило Осьмак”.

“Тюрма вночі не спить. / Вона – суцільне вухо. / Десь брязкають ключі. / Лунають кроки глухо. / А на світланку знов, / як в’язні смерті ждуть, / Кирило Осьмака / на допити ведуть” – так починається поема славнозвісного патріар-

ха української літератури.

Дешиця з виступу пані Наталії Осьмак: “Президентом УГВР Великий Збір обрав Кирило Осьмак. Очевидно тому, що саме він міг найкраще поєднати дві традиції українського національно-визвольного руху. І він був уособленням тяглості української державницької традиції від Української Центральної Ради та Української Народної Республіки до УГВР та відновленої української держави, а також близькості сходу і заходу України.

Важливу роль в обранні Кирило Осьмака безперечно зіграв надзвичайно високий авторитет Романа Шухевича. У 1948 році він написав у статті “До генези Української Головної Визвольної Ради”: “Урочиста тиша запанувала на залі нарад, коли Голова Президії УГВР станув перед Головою Великого збору УГВР, поклав руку на українській державний герб та почав повторювати слова присяги... То присягав Президент України перед усім українським народом”.

З відстані 79-ти років до нас дійшли слова Присяги УГВР:

“Ми, Українська Головна Визвольна Рада, присягаємо Тобі, Українській Народі:

Наша мета – Українська Самостійна Соборна Держава на українських етнографічних землях.

Наш шлях – революційно-визвольна боротьба проти всіх займанців і гнобителів українського народу.

Будемо боротись за те, щоб

Просвітянин і громадський діяч Богдан Кусень

Ти, Українській Народу, був володарем на своїй землі.

На вітарі цієї боротьби кладемо свою працю і своє життя. 15 липня 1944 р.”

Відбулось урочисте спецпогашення ювілейної марки та конверта, приурочених 80-й річниці III Надзвичайного великого збору ОУН. Автор ілюстрацій – відомий український художник Олег Кіналь. Також його творча праця увіковічена на банері, який розгорнули під час заходу на імпрізованій сцені. Три роки тому Укрпошта випустила конверт із портретом Кирило Осьмака.

Участь у відтворенні подій минулого взяли актори Тернопільського народного аматорського драматичного театру імені Ореста Савки, самодіяльні аматори Купчинської громади. Представники влади поклали квіти до пам’ятної стели. Хвилиною мовчання присутні вшанували пам’ять про загиблих у визвольній боротьбі за Незалежність України в усі часи і теперішній – страхотливий вісї з московським окупантом. Присутні священники з громади висловили щирі слова скорботи і відправили панахиду за загиблими.

Художник і син повстанця

11 вересня 2023 року на передових позиціях біля Бахмуту загинув мій побратим, художник, друг “Сокира” – Роберт Покотило...

Загинув під час виходу з бойових позицій від скиду з ворожого дрона... Інформація про це з’явилася лише зараз, бо, як повідомив комбат Микола Коханівський, через інтенсивні бої неререально було витягти тіло... Тільки тепер, після звільнення кількох сіл на бахмутському напрямку, “Сокиру” евакуювали і опізнали...

Роберт – син повстанця, члена ОУН з 1939 року, очільника збройного підпілля ОУН на Київщині Володимира Покотила; онук активного учасника Перших визвольних змагань Кіндрата Покотила. Я товаришував із

Володимиром Кіндратовичем (він упокоївся 7 вересня 2013-го, 10 років тому) і Робертом з початку 2000-х.

Роберт Покотило в національно-визвольній боротьбі – ще з кінця восьмидесятих років минулого століття. Боець УНСО, брав участь у всіх націоналістичних акціях, які тоді відбувалися: “Потяг дружини”, штурм Лаври, похорон Патріарха, вишколи на Героїв Дніпра та інших. Він був активним членом Конгресу Українських Націоналістів, Київського Братства УПА, Борщівського підрозділу КМО УНСО з часу заснування.

Його батько, вже будучи літньою людиною, не припиняв боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу. Ім’ям Володимира Покотила нині названа вулиця на столичній Борщагівці, де вони з Робертом мешкали.

Національне газетно-журнальне видавництво наприкінці 2018 року видало вражаючу автобіографічну книгу Володимира Покотила “Лицарі золотого тризуба”, де він описав все своє життя з дитинства і шлях боротьби за Вільну Україну, на який він став з п’ятнадцяти років.

Роберт активно допомагав батькові в роботі над книгою і у виданні. Пишаюся, що я теж був причетний до появи цієї книги – першу презентацію ми робили 1 січня 2019-го, на день народження Степана Бандери, в офісі КУН на вулиці Володимира Антоновича...

З перших днів широкомасштабного вторгнення Роберт, під бойовим псевдо “Сокира” долучився до оборони Києва в складі добровольчого батальйону ОУН.

У лютому 2023 року разом з побратимами-ОУНівцями вступив до новосформованого у Запоріжжі 415 окремого стрілецького батальйону. І в лавах цього підрозділу до останнього дня мужньо боронив нашу землю...

Світла пам’ять шляхетному Робертові Покотилу, достойному синові великого батька. Помстимося!

Євген БУКЕТ

“Війна – це пекельні будні”

Минуло 40 днів, як у Банилівській громаді попрощалися з полеглим воїном-героєм Олександром Малакановим. Пригадалося спілкування з воїнами, які знали полеглого захисника.

Побратими Олександра досі не можуть повірити, що його вже нема. Один із них – односельць Юрій Бендас, головний сержант, старший технік роти, у якій вони разом боролись проти ворога, знову повертається у свій підрозділ, щоб помститися за смерть Олександра.

Юрій розповів, що зі стрільцем-гранатометником Олександром Малакановим вони вперше зустрілись у лютому 2023 року в Чернівецькому окремому стрілецькому батальйоні. На початку червня батальйон відправили на схід України, під Слов’янськ. Десятого червня відбулось перше бойове хрещення в бою під Кремінною Луганської області, де точилося і тривають криваві бої. Олександр із гідністю й мужністю вистояв – разом із побратимами вони відбили контрнаступ рашистів.

За словами Юрія, Олександр був відповідальним воїном, і побратими завжди поклалися на нього, бо знали, що не підведе. Одного разу він допоміг пораненому вибратися з поля бою, а потім і його життя врятували побратими. Під час артилерійського обстрілу воїнів засипало землею в бліндажі. Завдяки зла-

годженням і швидким діям завал розібрали. Хлопці були врятовані, але отримали сильну контузію. Після медичного обстеження їх направили в лікарню Краматорська, а після лікування вони пройшли 10-денну реабілітацію і повернулись до виконання бойових завдань. Однак для Олександра ніч на 16 серпня 2023 року виявилася трагічною. Під час бою рашистська куля обірвала його життя...

У Бережонській школі пишуться подвигом свого колишнього учня. Класна керівниця Марія Марунчак згадує, що в класі його любив, поважали за ширість, доброзичливість і працьовитість.

Односельці також кажуть, що недарма все село прийшло провести воїна в останню дорогу, бо його любив і поважали.

Під час похорону чув шире вдячність від людей голови громади Василю Соломку. Він разом зі своєю командою надає допомогу, підтримує родини полеглих героїв і не забуває про них.

...На завершення нашої розмови Юрій Бендас сказав: “Війна – це сірі, криваві, пекельні, жорстокі будні”. Так, кожна хвилина перебування на фронті – це подвиг, героїзм і самопожертва в ім’я України та Перемоги. Слава Героям!

Дмитро НИКИФОРЯК,
голова РО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Віктор Антоненко і нинішній начальник управління Сергій Трофанчук

Юлія КИРКАЧ,
м. Слов'янськ

“Річку зберегти доручив Творець...”

40 років Віктор Антоненко очолював Сіверсько-Донецьке басейнове управління водних ресурсів (1977–2017) і понад 17 років продовжує турбуватись про Придінців'я на чолі громадської організації “Сіверський Донець – відродження”.

Свято віруючи, що екологія природи має починатись з екології душі, Віктор Єгорович завжди приділяв особливу увагу саме просвітницькій частині екологічної діяльності, беручи на озброєння авторитетне слово і власний приклад. Особисті зустрічі зі школярами й студентами, екскурсії в одній із провідних лабораторій водної сфери, підтримка екологічно активної молоді, громадські екологічні акції на берегах річок...

Започатковані Віктором Антоненком добрі традиції, дбайливо збережені колективом водників басейну Сіверського Дінця, стали невід'ємною складовою формування екологічної свідомості юного покоління.

У 2007 році він запалює одну з найперших зірок у сузір'ї Днів річок в Україні. І нині за підтримки колег і однодумців, влади і громадського регіону вже 17-й рік поспіль відзначається День Сіверського Дінця – свято головної водної артерії на сході України і відкрита платформа для екологічних ініціатив.

Доповіди науковців і виступи громадських діячів, гарячі суперечки колег за фахом і дружній обмін досвідом... А ще – неповторна краса природи Придінців'я

і запальні виступи творчих колективів регіону, душевні пісні на слова Алли й Віктора Антоненків та авторські фотопоеми у подарунок на пам'ять про свято. Таким пам'ятають довоєнний День Сіверського Дінця його численні гості з усіх куточків нашої держави, підхоплюючи слова пісень “Вишиванка – моя Україна”, “Слов'янський край – пісенний край” і, звісно, “Гімн Сіверському Дінцю”.

Слов'янський край – пісенний край

*Пам'ять давніх часів
На просторах степів,
Щоб в дорозі не спалося...
В піснях – шир голосів
На возах чумаків,
Навіть в душах зосталися...*

*Неначе між ними і мною
Існує таємний місток –
Співаю в ромашковім полі,
Співаю в ромашковім полі
В відлунні духмяних квіток.*

Приспів:

*Слов'янський край – пісенний край,
Чуттєве світло, серця мова...
Слов'янський край – немовби Рай,
Чарівної музики розмова.
Слов'янський край – пісенний край,
Дінця озер блакитна сила...
Слов'янський край – немовби Рай,
Розкрив пісень небесні крила.*

*Місто в буйстві вітрів,
Вільний рух земляків
Терпким духом проймався...
Рвуть їх хвилі вітрів,
Переконливий спів*

На варті Придінців'я

Днями свій 80-річний ювілей відзначив Віктор Єгорович Антоненко – усе своє життя він присвятив збереженню водних ресурсів головної водної артерії сходу України. Словом просвіти і невтомною працею служив багаторічним страждальному Сіверському Дінцю, залишивши часточку своєї душі в його вічних водах, у їхньому таємному коді. І вдячний Донець, мов живий, у пекельному 2022-му нездоланним форпостом став на захисті нашої держави, стримуючи ворожу російську навалу.

*Степом вдаль розливався...
Приспів.*

У межах свята було започатковано щорічний дитячо-юнацький творчий конкурс “Сіверський Донець – очима молоді”, який також надихався поетичною творчістю подружжя Алли та Віктора Антоненків. Він має на меті підтримати літературно та художньо обдаровану молодь у її прагненні сказати своє слово на захист довкілля, насамперед, Сіверського Дінця – джерела життя на сході України. Зростаючи і розлітаючись по всьому світу, вони несуть в усі усюди цей спільно виплеканий вогонь любові до природи і шану до води. А чарівний пензлик і натхненне слово молоді продовжують торкатись сердець усіх, хто бачить їхні творчі здобутки на сторінках різних видань...

“На гербі Слов'янська, сягнувши в блакить, став символом соклі...”

У 2012 році подружжя Антоненків здобуло перемогу у Слов'янському міському конкурсі “Місто моє, ти для мене єдине” з піснею “Соклі”, присвяченою пам'яті слов'янського поета-романтика XIX століття Михайла Петренка. Його вірші давно вже стали народними піснями: “Взяв би я бандуру...”, “Ходить хвиля по Осколу...”, “Дивлюсь я на небо...”. Саме символічний соклі прикрашає сучасний герб Слов'янська.

Віктор Єгорович виступив одним із меценатів, завдяки яким у Слов'янську було встановлено пам'ятний знак на місці батьківської садиби поета і меморіальну дошку на фасаді Центральної бібліотеки. В оргкомітеті допомагав із підготовкою до відзначення 200-річчя з дня народження Михайла Петренка.

У 2016 році В. Антоненку присвоєно звання “Почесний краєзнавець України”, а у 2017-му

– звання “Почесний громадянин міста Слов'янська”. Нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня, є заслуженим працівником сільського господарства України.

“Вишиванка – моя Україна...”

12 років тому всю Україну поєднала Рушнікова доріжка єднання родом зі Слов'янська – вишивані вручну і з'єднані між собою барвисті рушники з часточками душі майстринь з усіх куточків нашої держави. І шлях її розпочався саме з Придінців'я: Донецьчини, Луганщини, Харківщини. На кожному рушникові вишиті назва регіону і притаманні саме йому традиційні українські орнаменти. Наразі цей 75-метровий символ єдності України дбайливо зберігається у фондах Слов'янського краєзнавчого музею.

А починалося все у 2010 році в Слов'янську, коли ініціатори Всеукраїнського культурно-мистецького проекту “Україна єдина: Схід і Захід разом” (керівник проекту – Світлана Кучеренко) задумали протягом року побувати в усіх обласних центрах нашої країни і до 20-ї річниці Незалежності України створити величезну Рушнікову доріжку єднання. До реалізації такої масштабної ідеї долучився і колектив Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів на чолі з Віктором Антоненком, надаючи всебічну підтримку патріотичній ініціативі. Ще на старті – допомогою у придбанні сценічних костюмів для урочистої ходи Україною, далі – прокладання маршруту завдяки дружнім зв'язкам і підтримці інших водогосподарських організацій у регіонах, де радо зустріли та узяли під свою опіку вісників зі Сходу. І символічно – авторською піснею “Вишиванка – моя Україна” на слова Алли і Віктора Антоненків (музика Інни й Олександра Куриленків), що стала своєрідним гімном проекту.

З берегів Сіверського Дінця учасників Всеукраїнської рушнікової ходи благословляли в добру путь Лаврські дзвони і Святогірська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці. Божа Матінка і пісня “Вишиванка – моя Україна” супроводжували їх на шляху довжиною в рік – від майстрині до майстрині, які з молитвою і натхненням творили справжній народний оберіг. Так, вишивальниця Марія Турчин із Прикарпаття казала тоді, що ця рушнікова доріжка духовно поєднала українців різних регіонів і релігійних конфесій цілющою силою добра, любові та надії. Почавшись рушником, вишитим святогірськими ченцями, символ єдності України досяг у довжину 75 метрів і завершив свою урочисту ходу 24 серпня 2011 року в Києві. Ось так “в полотні квітчастім сто доріг” пролягли від Дону до Сяну, від Чорного моря і до столичних берегів могутнього Дніпра, щоб “у барвистій гладі рушників” поєднати всю Україну.

“Мов янголом-охоронець для ріки...”

У 2017 році, відзначивши 40-річчя очільництва Сіверсько-Донецького БУВР, Віктор Єгорович Антоненко передав кермо в надійні руки – ініціативному й досвідченому заступнику, а нині керівнику басейнового управління Сергію Івановичу Трофанчуку. Завдяки його прогресивному новаторському світогляду започатковані раніше екопросвітницькі проекти отримали новий потужний імпульс.

День Сіверського Дінця, залишаючись відкритим майданчиком для конструктивного діалогу, виріс у багатоформатний простір для втілення екоідей. А творчий дитячо-юнацький конкурс поширився на весь басейн Сіверського Дінця у межах України, охопивши Харківську, Донецьку і Луганську області, ставши очікуваною екоподією для понад тисячі учасників щороку.

Пулсуючим сердечним ритмом, мов кола по воді, ширяться добрі зачини Віктора Антоненка, втілені у словах просвіти і справах всього життя. Відячні колеги присвячують імениннику поетичні рядки, називаючи його “янголом-охоронцем ріки”. А реальність така, що саме ЗСУ наразі є і охоронцем, і захисником наших природних багатств. Пам'ятаймо про це.

Валентина СЕМЕНЯК,
м. Тернопіль

Діалог двох культур триває

Цьогорічний українсько-польський літературно-мистецький “Діалог двох культур” у Кременці був не таким, як завжди, бо відбувався у тривожний час війни. Насичена програма заходів не втомлювала, а навпаки, додавала ще більше сил: у повітрі витав дух братерства і співпраці.

Ванна 214-ї річниці від народження польського поета розпочалися у мистецькій світлиці музею. З теплим вітальним словом до присутніх звернулася директорка музею Юліуша Словацького Тамара Сеніна. Подією наукової конференції став першопоказ відеофільму “Тут залишається дух Юліуша Словацького” за участю режисерки Анни Гордієвської.

Відомий польський поет (Асоціація польських письменників) Маріуш Ольбромський презентував свою книгу “Вірші про боротьбу за Україну” у перекладі Віри Меньок з Дрогобицького національного університету імені Івана Франка. Про співпрацю в галузі культури і мистецтва між Культурним центром в Перемислі та культурними установа-

ми Львова за останнє десятиріччя розповів директор центру Януш Чарський. Про Тернопільщину в сучасному літературному просторі присутнім розповіла авторка цих слів, зокрема про постійну рубрику “Літбат тримає оборону” на шпальтах Всеукраїнської незалежної громадсько-політичної газети “Вільне життя”, про видання літературно-мистецького часопису “ЛітТера”.

Надзвичайно емоційним був виступ професорки Варшавського університету (колишньої викладачки Донецького університету) Валентини Соболев, яка щойно повернулася з деокупованого міста Ізюм і привезла із собою “Щоденник” місцевої жительки, яка, перебуваючи в окупації, таємно робила в ньому записи.

Окрасою святкової події став виступ вокально-інструментального ансамблю римо-католицької парафії Святого Станіслава, також – Ігоря Рябова, українського піаніста, лауреата міжнародних конкурсів, доктора філософії, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. У його виконанні звучали мелодії творів Василя Барвінського. Окрім згаданих у науковій конференції взяли

участь інші відомі українські і польські науковці, літератори. Яскравим доповненням заходу стало відкриття виставки кременецьких мистців Ольги Зозулі та Василя Петровського.

Діалог двох культур продовжився наступного тижня у місті Лодзь, де працювала науково-історична конференція. Участь у ній взяли українські та польські науковці, письменники, музейники.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Найперше – ключові слова, які поет вклав у уста матері-України:

*Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...*

Так само зображене руйнне лихо України у вірші “Чигрине, Чигрине...” (1844), про який далі скажемо:

*Дніпро висихає,
Розсипаються могили,
Високі могили –
Твоя слава...*

Шевченкознавці давно та докладно розкрили в академічних виданнях і “Шевченківській енциклопедії”, що безпосереднім поштовхом до написання вірша “стали розкопки археологічних пам’яток, зокрема могил (курганів), проведення яких в 30–40-х рр. пошавилось в Україні”. Роз’яснено, що ці могили насправді не були пам’ятками козацької доби, хоча поет, як і чимало інших українських письменників-романтиків, вважав могили не тільки типовим знаком українського пейзажу, а передовсім символом її героїчного минулого. Справедливо наголошено, що образ могили є одним із постійних у Шевченковій творчості й має амбівалентний характер: вона – свідок як слави, так і безслав’я, пригноблення і боротьби за свободу.

У цьому контексті запитаю, чи взагалі багато хто знає, що термін “розрита могила”, сиріч, “майдан” трактується, скажімо, в енциклопедії “Українське козацтво”, як “селітряна яма – розрита під час добування селітри могила”, вона мала “вигляд валу кільцевої у плані форми, що утворювався при вибиранні багатого на селітру ґрунту з центральної частини кургану”. До речі, вчені поправили Шевченка, який в Археологічних нотатках писав про “древнє земляне укріплення” неподалік од Березані, де й був написаний вірш “Розрита могила”, зазначивши, що “насправді “укріплення” було так званим майданом – залишком старого кургану, розритого для добування селітри”. В академічному “Словнику української мови” лексема “майдан” в одному з лапідарних значень – це “стародавня могила, розкопана згори”. Власне, так само це тлумачилося ще у словнику Шевченкового знайомого Володимира Дала.

Приверну увагу до характерного запису Шевченка в Щоденнику 13 серпня 1857 року, де він бідкається про розкопку на Катеринославщині Савур-могили. У примітках до цього запису відзначено, що насправді “ідеться не про Савур-могілу, певно, відому поетові з думи про втечу трьох братів з неволі, а про іншу – Лугову”.

Утім насправді важлива не ця доречна поправка, а пресікаві роздуми поета наприкінці заслання, пов’язані з археологічними розкопками:

“Я люблю археологію. Я поважаю людей, які присвятили себе цій таємничій матері історії. Її сповна визнаю користь цих розкопувань. Але краще б вони не розкопували... Дивна і навіть нерозумна прив’язаність до безмовних курганів, які нічого не говорять...”

Із цих слів явно випливає, що Тарас Григорович, який залишив у творчій спадщині Археологічні нотатки, зроблені за дорученням Київської археографічної комісії у 1845–1846 роках, якби випала можливість і потреба, міг би вточнити чи на-

Тарас ШЕВЧЕНКО: “І могили мої милі москаль розриває...”

До 180-ї річниці написання Кобзарем вірша “Розрита могила” (9 жовтня 1843 р.)

віль змінити свою позицію щодо конкретних археологічних розкопок. Але в емоційному сприйнятті поета краще б не розривати “наші славні-преславні” могили-кургани... Не дивно, що згаданий щоденниковий запис Шевченка завершив так: “Увесь день і вечір я все співав:

*У степу могила
З вітром говорила.
Повій, вітре буйнесенький,
Щоб я не чорніла.*

Не випадково й те, що перша могила Кобзаря мала вигляд кургану на козацький зразок.

Отже, не ставлячи під сумнів наукові роз’яснення, поправки й уточнення, маємо дякувати Кобзареві, що в генотипі українського народу збереглося саме його сприйняття степової могили, як, скажімо, у ранньому вірші “Іван Підкова” (1839):

*Високі ті могили,
Де лягло спочити
Козацьке біле тіло,
В китайку повите.
Високі ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять.*

Як зазначають шевченкознавці, тут Шевченко своєрідно “політизував” народнописаний мотив, перейнятий із пісні “Ой у полі могила з вітром говорила...”, що лише посилює Кобзареві рядки...

Цікаво й показово проходив через цензорів у 1859 році наступний після “Івана Підкови” вірш “Думи мої, думи мої...” (1840):

*Степ і степ, ревуть пороги,
І могили – гори.
Там родилась, гарцювала
Козацька воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остинло...
Лягла спочить... А тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають.*

Цензор Спиридон Палаузов, який вважав поезію “надзвичайно прекрасною”, сумнівався щодо сюжету про “орла чорного”, в якому, за його словами, “виявляється уособлена влада”, тоді як цензор Олександр Тройницький наполягав, що взагалі “пісня вріжеться в пам’ять кожного малоросіянина, сприйнятливо до легенд української старовини...”, а “загальна думка її ворожа злиттю Малоросії з Великоросією”. У результаті у “Кобзарі” 1860 року вірш був урізаний більш як на сімдесят рядків і, звісно, все, що стосувалося високої козацької могили, було вилучено...

Вдумаємося глибше в ті рядки поеми “Кавказ” (18 листопада 1845 року), де йдеться про Шевченкового друга Якова де Бальмена, якому “Довелось запить / З московської чаші московську отруту!”:

*О друже мій добрий!
О друже незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розкриті могили в степу назирай.
Прояснюється Шевченкове на-
поумлення нащадкам побачити ко-
лишню славу дідів своїх, усієї Украї-
ни в написаному невдовзі – 14 груд-
ня 1845 року – Посланні “І мертвим,
і живим...”
щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали*

*Мучеників, кого, коли,
За що розпинали!*

В історико-літературному наративі зафіксовано, що “мотив вітчизняної слави, яка похована в могилі, руїни України та міф про відважне козацтво, що перебуває в могилі, – все це оригінальне, Шевченкове” (В. Кравець). Відзначено, що в поезії “Розрита могила” зустрічаємо, говорячи словами Юрія Івакіна, “узагальнений до символу образ України, пограбованої царизмом”. Особливе значення мають, як на мене, роздуми нашого великого сучасника, незабутнього Івана Дзюби, який вважав розсудження про археологічні дослідження та розкопки вторинними, маловажливими: “Але річ не в цьому. Розкопування могил – це насправді метафора викорчовування історичної пам’яті та національного самоусвідомлення українського народу з усіма трагічними наслідками, серед яких – і найстрашніше: поява орди “перевертнів”, які стануть опорою і ударною силою колоніального режиму”. За словами академіка Миколи Жулинського, котрий емоційно й точно трактує Шевченка, це вони, “сини сердешної України”, лукаві чада, вражені зрадою, взаємним поборенням, жадобою маєтностей, влади, гріховних спокус, повинні понести кару за розтління рідної землі, за всі зlodіяння і скверни. Тож і передрік український Пророк: “Вас найде правда-мста”, бо не буде прощення від Бога за зраду знедоленого народу, покинутого “на сміх людям / В наругу сусідям...”. Жулинський висновок: “Розрита могила символізує в Шевченка Україну з девальвованою національною самосвідомістю, із недостойними синами – перевертнями-недолюдками, які помагають москалеві знімати з матері-України полатану сорочку, катувати її, розкопувати священні могили – символи забутої слави, героїства і самопожертви справжніх лицарів України”.

*Нехай рис, розкопус,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підрастають
Та поможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.*

*Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.*

Не стану нітрохи заперечувати, що типовим представником перевертнів, як вважається, може служити петербурзький “землячок з циноними гудзиками”, зустрінутий автором комедії “Сон” у царських палатах. Але, скажімо, великий українець і шевченкознавець Михайло Грушевський особливо наголошував, що Кобзар “з презирством відвертається від політиканів-гетьманів, цього “варшавського сміття й гязі Москви”, які не вміли стати на ґрунті народних інтересів, відстояти свободу і вільний лад своєї батьківщини, запродали її в кабалу московському самодержавству...”

Отже, за століття до появи сучасного терміну “колаборанти”, тобто ті, які співпрацюють з ворогом і зраджують свою країну, Тарас Шевченко залишив українцям для відповідного нищівного вживання в умовах загарбницької війни Росії проти України синонімічні назвиська: “Раби, подножки, гязь Москви”; перевертні; недолюдки.

Грушевський, як учений, скрупульозно зазначав, що вже за часів Хмельницького козацька старшина, маючи владу і посівши в цьому розумінні місце шляхти, була налаштована буквально йти по її слідах і в суспільно-економічній сфері: володіти землями, заводити підданих: “Але народ український уже відчував, що нова старшина іде старою дорогою, і вороже ставився до неї, підозрюючи в її політиці егоїстичну, корисливу пожадливість”.

У Бориса Олійника національний пророк Тарас Шевченко з болем звертається до гетьмана Богдана Хмельницького:

*Згадай, як велемовні чоловіці
Після твоєї, гетьмане, кончини
Побігли в козацькі до Катерини, –
Не встигла й кинути на чайові.
Та і мої вельможні землячки –
Куди ж тобі – вкраїнолюби ревні! –
А за тридцятьку з царської руки
Такий між себе учинили ревіах,
Що не лишень навзаєм сорочки,
А й Україну дерли на шматки!*

До речі, від кончини Хмельницького 1657 року до воцаріння Катерини II 1762-го минуло більш як сто років, і лише Борис Олійник міг так елегантно й переконливо охопити справжній історичний зміст епохи в кількох рядках

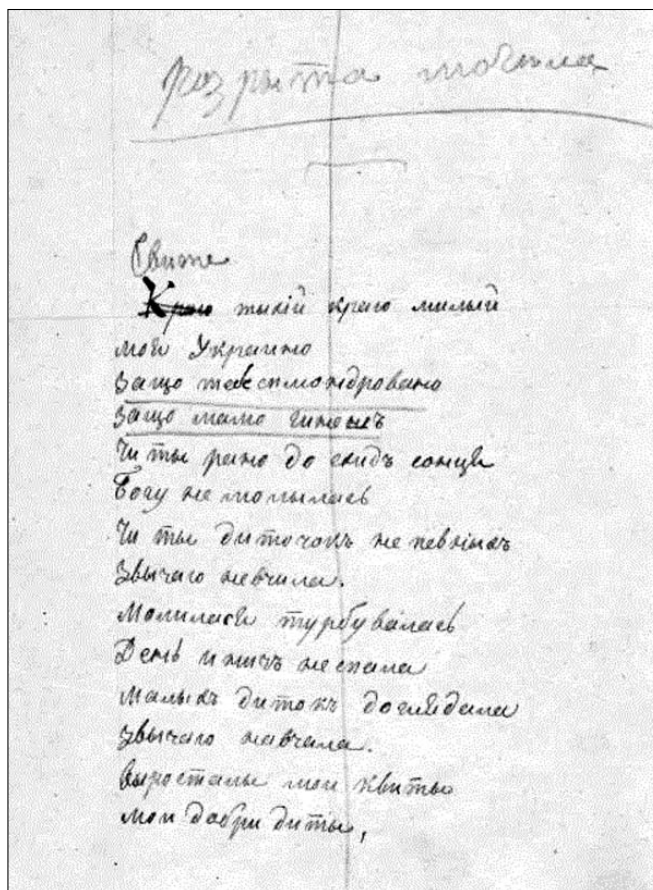
Тарас Шевченко був абсолютним нещадним до промосковських українців, які передали нащадкам тяжку спадщину – “свої кайдани” – і фактично привели неньку до прірви:

*Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.*

Соромно навіть згадувати, скільки разів в історії України ці Шевченкові рядки звучали пронизливо-правдиво й вбивчо... Тоді як в історичному часі продовжує нависати дамокловим мечем жорстка Кобзарева засторога Україні:

*Прорци своїм лукавим чадам,
Що пропадут вони, ліхї,
Що їх безестіє, і зрада,
І криводушіє огнем,
Крoвoвoм, пламенним мечем
Нарізани на людських душах,
Що крикне кара невисипуца...*

Щодо наступної проблеми, розкритої поетом, то, як точно відзначено Ніною Чаматою – авторкою ґрунтовної статті “Розрита могила” в “Шевченківській енциклопедії” (Т. 5), “глибинну причину, яка призвела Україну до

Автограф вірша Т. Шевченка “Розрита могила”

кризового стану, Шевченко бачить в історичній помилці Б. Хмельницького – підписаних 1654 Переяславських угодах, що обернулися для українського народу ліквідацією його здобутків на шляху до створення національної держави, запровадження кріпацтва, розрухою”.

*Панувала і я колись
На широком світі,
Панувала... Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Україну,
Що, колишучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колиці б задучила,
Під серцем приспала.*

Мине чотирнадцять років, і Шевченко захоплено відгукнеться про новітню працю Миколи Костомарова, що друкувалася в журналі “Отечественные записки” під назвою “Богдан Хмельницький и возвращение Южной Руси к России”, прочитану в Нижньому Новгороді. Зокрема 22 вересня 1857 року поет зафіксував у Щоденнику: “...Читав “Богдана Хмельницького” Костомарова. Прекрасна книга, яка цілком зображає цього геніального бунтівника”. У цьому несподіваному словосполученні Шевченко персоналізував історичне призначення “праведного гетьмана”, “козачого батька” як організатора, натхненника й ватажка героїчного козацтва, всього нескореного народу в збройній боротьбі проти поневолення України Річчю Посполитою та Московщиною... Наступного дня – 23 вересня – Тарас Григорович знову записав: “Я постійно... читаю Зіновія Богдана. Прекрасна, сучасна книга!”.

Такий емпатичний настрій посилюється тим, що поет сприйняв книгу Миколи Костомарова цілісно і поготів спраглою до духовного читання душею. Шевченко навіть у Щоденнику не залишив найменшого натяку на будь-яку незгоду з описами й оцінками зведеного історика й друга. Хоча неважко припустити, що він не лише захоплювався розгорнутими дослідником документальними полотнами, а й переживав, обурювався, радів... Скажімо, Костомаров докладно показав, як Богдан Хмельницький із козаками присягав російському цареві, а ми знаємо, що у концептуальному Шевченковому “Великому льосі” (1845) гріховною була сама дорога гетьмана Богдана Хмельницького, котрий “іхав в Переяслав / Москві присягати!..”.

Важливо пам’ятати й про те,

що, прочитавши працю вченого Миколи Костомарова й возвеличивши її, поет Тарас Шевченко ні на йоту не поступився в оцінці рокової приреченості розрахунку Богдана Хмельницького на московського царя. У нібито рятівній в історичній перспективі двоєдиній формулі Костомарова про те, що Хмельницький, “здавалося, діяв стільки ж на користь Південної Русі, скільки ж і на славу царя покровителя”, національний Кобзар обов’язково відкинув би першу частину, бо він абсолютно виключав можливість живодайного державного союзу з Московщиною, заповівши українцям порвати московські кайдани й пророче передбачивши, що волю доведеться окропити “вражою злою кров’ю”...

Тому не випадково, що через два роки після цитованих нотаток у Щоденнику Шевченко написав у серпні 1859 року в історичному Переяславі неймовірно жорсткий вірш “Якби-то ти, Богдане п’яний...”:

*Аміль тобі, великий муже!
Великий, славний! та не дуже...
Якби ти на світ не родивсь
Або в колиці ще упивсь...
То не купав би я в калюжі
Тебе преславно. Аміль.*

Повертаючись до вірша “Розрита могила”, відзначу, що він став першим у ряду Шевченкової політичної поезії, це блискуче продемонстрував Іван Дзюба на прикладі завершальних рядків твору:

Т. Шевченко. Автопортрет. 1843 р.

*Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки?*

Учений виснував: “...Душі народу не докопались, не викорчували найглибшого кореня, отож залишається надія на воскресіння... Цю метафору розритої-недорозритої могили, знищеної, але незнищеної України ще зустрінемо в Шевченка, вона в нього одна з ключових. Ще буде містерія “Великий льох”...”

Нагадаю, що в цьому творі Москва і не дошукалась “великого ж того льоху...”, а завершальні рядки містерії такі:

*Церков-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помояться на волі
Невольничі діти!..*

Зі свого боку хочу наголосити, що за своєю політичною сутністю, за духом “Розрита могила” тісно пов’язана з наступним у часі твором “Чигрині, Чигрині...” – одним-єдиним віршем, написаним Шевченком у Москві 19 лютого 1844 року дорогою з України в Петербург. Цікаво, що в “Шевченківському словнику” (1977) щодо “Розритої могили” зазначалося: “Спроби українських буржуазних націоналістів вирвати твір з конкретно-історичного ґрунту доби й інтерпретувати його як антиросійський, а не антицаристський, є фальсифікаторськими”. Насправді саме антиросійський, сиріч, антимосковський характер “Розритої могили” і поєднує її з “Чигрині, Чигрині...”

Якщо “Розрита могила” певною мірою ввібрала в себе Шевченкові враження й роздуми, накопичені під час його подорожей Україною з травня до початку жовтня 1843 року, то “Чигрині, Чигрині...”, за точним висловом Івана Дзюби, став “своєрідною поетичною і перелюданою за дев’ять місяців перебування – не перебування, життя – в Україні...” Та й цього ще недостатньо сказати – не можна нехтувати тим, що “Чигрині, Чигрині...” був написаний у Москві! Поетичний катарсис відбувся саме в ній!

Що ж на ниві уродилось???
*Уродила рута... рута...
Волі нашої отрута.*

У “Чигрині, Чигрині...” політична лірика тридцятирічного Кобзаря вперше відноситься до захмарної висоти, відкриваючи, так би мовити, антимосковський період його творчості. Хоча Москва в поезії не згадується, вона фактично названа жорсткими рядками

про те, як українці “скородили списами московські ребра”... Невдовзі в комедії “Сон” (липень 1844 року) поет уперше покладає відповідальність за нищення України безпосередньо на Москву:

*Може, Москва випалила
І Дніпро спустила
В синє море, розкопала
Високі могили –
Нашу славу.*

Саме Москву у “Великому льосі” (1845) Шевченко справедливо називає провинницею страшної трагедії:

*Як Батурич славний
Москва вночі запалила,
Чечеля убила
І малого і старого
В Сейму потопила.*

Як ці поетові картини-звинувачення страшно повторюються в сьогоденній злочинній війні Москви проти України! Тож історично важливо, що Тарас Шевченко нині стоїть пліч-о-пліч з українським народом, не втомлюючись повторювати, щоб нам знову не довелося запить “з московської чаші московську отруту!”:

*Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!*

Вірш, народжений у Москві, досі пече національну свідомість Шевченковою жертвовною любов’ю до України:

*Чигрині, Чигрині,
Мій друже єдиний,
Проснав еси степи, ліси
І всю Україну.*

*.....
Помолившись, і я б заснув...
Так думи прокляті
Рвуться душу запалити,
Серце розірвати.*

Необхідно відзначити, що в останній строфі “Чигрині, Чигрині...” Шевченко висловив притлумлену, але невігубну надію, що проросла через півтора століття в Державному гімні України:

*Спи, Чигрині, нехай гинуть
У ворога діти,
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі.*

Знаменно, що саме віршем “Чигрині, Чигрині...” Шевченко відкрив рукописний збірник “Три літа”, до якого включив 23 поезії, написані в 1843–1845 роках, у тому числі “Розриту могилу”, яка є першим твором періоду “трьох літ”, а завершив “Заповітом”. Якщо “Заповіт” таки й був написаним останнім у 1845 році (25 грудня), то “Чигрині, Чигрині...” став першим у геніальному ряді за повною, вичерпною суголосністю з поетовою душею.

У контексті сказаного наголошу, що не буквально за творами Шевченка вивчаємо ми історію України, але без Кобзарєвого поетичного слова її неможливо пізнати в усій різнобарвній повноті та національній гіркоті. Шевченкове осмислення історії України, переплавлене в поетичні твори, мало й має незмірно більший вплив на читачів, аніж будь-які наукові праці.

Володимир ПОРТЯНКО,
заслужений працівник культури України

Ордену Тараса Шевченка бути!

батьківщину Шевченка ніхто з перших керівників держави не прийхав...

Але ми, його нащадки, цього року насадили дубову алею на його батьківщині, зберегли “Тарасову калину”, якій надано статус природничо-заповідного фонду. Дякуємо вам, що піклуєтесь про вшанування пам’яті про Т. Г. Шевченка”.

Я – земляк Шевченка, народився на Черкащині у Корсунь-Шевченківському районі, засновник семи його музеїв. Мені доволі часто випадає можливість спілкуватися з тими, хто шанує і поважає поета та згадує його “незлим тихим словом”. Тарас Шевченко зробив, робить і буде робити для нас, українців, більше, ніж будь-хто інший.

Шанувальники поета на зустрічах частенько мене запитують, чому не було ювілейної медалі “200 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка”. Я не знаю, що відповісти...

Напередодні 200-річчя я особисто звернувся до НСПУ з проханням підтримати ідею затвердження такої нагороди. У мене збереглась газета “Літературна Україна” за 24 жовтня 2013 року, де опубліковано матеріал “Ювілейна Шевченківська медаль”, у якому, зокрема, написано: “На засіданні президії НСПУ було прийнято рішення: є в нас державна нагорода Ярослава Мудрого. Є – княгині Ольги. Але той, хто став батьком нації, хто націю навчив говорити українською мовою – Тарас Шевченко, – тільки на грошах. Ми звертаємося до Президента України, щоб ювілейну Шевченківську медаль запровадити до 200-річчя Кобзаря і нагородити нею всю еліту нації. І хочемо, щоб творчі спілки нас підтримали”.

А це зі статті заступника голови НСПУ Михайла Каменюка “Вічний, як Україна” в тій же газеті: “Тарасове слово не лише

зближує людей, пробуджує їхню свідомість, а й перевищує. І прикладів цього безліч!

Ясно, що достойне відзначення Шевченкового ювілею – турбота не лише письменників. Є сотні, якщо не тисячі неповторних народних шевченкознавців, справжніх самородків на цій ниві. Вони приходять до нашої Спілки з проханням: порушити перед Президентом України питання про встановлення ювілейної Шевченківської медалі та відзначення нею наступного року кращих людей нашої держави, що прислужилися справі зміцнення духовності народу”.

Повторює ще раз, і в цьому мені тепер підтримує ви: треба затвердити не медаль, а орден Тараса Шевченка. І це буде найкращий подарунок Тарасу і всім українцям!

Прочитавши цей текст, чи схвалюєте ви ідею затвердження державної нагороди – ордена Тараса Шевченка, а може, у вас є свої пропозиції? Висловіть їх. Буду широко вдячний!

“Світич” запалює серця До 30-ліття Молодіжного хору

Петро АНДРІЙЧУК,
голова Національної всеукраїнської музичної спілки, заслужений працівник культури України, лавреат премії імені Івана Огієнка

Мистецький поступ “Світича”, що триває вже майже третину віку, викликає і повагу, й подив, адже створений у 1993 році при Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя як аматорський камерний хор, уже за короткий час став справдешнім осередком музичного просвітництва на Сіверщині. У чому ж феномен колективу, що стало його рушійною силою? Ці запитання постають як перед шанувальниками творчості хору, так і перед дослідниками національних вокально-хорових традицій.

З початку свого існування організаторки та незмінні художні керівниці хору – Людмила Шумська і Людмила Костенко – поставили за мету формування ду-

акції було міжнародне хорове товариство “Intercultur”, яке щорічно проводить міжнародні хорові конкурси й змагання в різних кутках світу на найвищому рівні. І на цій феєричній хоровій імпрезі ніжинський хор з програмою, що складалася з творів українських композиторів Кирила Стеценка, Євгена Станковича, Лесі Дичко, Володимира Зубицького був удостоєний найвищої нагороди в номінації “Мішані камерні хори” – Золотої медалі.

Подальшими східцями “Світича” до вершин хорової майстерності стали численні конкурси й фестивалі в Україні та за її межами: в Греції, Італії, Німеччині, Польщі, Сербії, Туреччині, Угорщині, Франції, де хор здобував Гран-прі, Золоті медалі, Золоті дипломи, спеціальні призи та відзнаки. Виїзди хору на міжнародні хорові змагання професорки Людмили Шумської та Людмили Костенко вважають не тільки

ням ідеї міжнародної культурної дипломатії. Нині за кількістю та високим статусом мистецьких здобутків “Світич” є абсолютним лідером у царині університетського хорового руху України – він лавреат майже 100 міжнародних та всеукраїнських конкурсів і фестивалів, здійснив понад 80 записів у фонд Українського радіо, випустив два ліцензійні компакт-диски (до 200-річчя Ніжинської вищої школи) та з нагоди 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя...

Продовжуючи давні традиції музичного просвітництва міста Ніжина, одного з унікальних культурно-освітніх осередків Лівобережної України, керівники завжди прагнули масштабної концертної діяльності. Тому становлення виконавської концепції

робки народних пісень та хорові твори українських композиторів (А. Авдієвський, І. Алексійчук, А. Вахнянин, М. Вериківський, І. Воробкевич, Г. Гаврилець, Л. Дичко, В. Зубицький, В. Іконник, Є. Козак, А. Кос-Анатольський, О. Кошиць, А. Кушніренко, Б. Лятошинський, С. Людкевич, П. Нішинський, Л. Ревуцький, Є. Станкович, В. Степурко, Б. Фільц, І. Шамо, М. Шумський, М. Шух, О. Яковчук, Я. Яциневич); **шедеври світової класики** (Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель, Ж. Бізе, Й. Брамс, Р. Вагнер, Дж. Верді, Дж. Гершвін, Ш. Гуно, О. Лассо, П. Масканьї, Дж. Россіні, Р. Твардовський, С. Франк, Р. Шуман); **популярна хорова музика**.

Запорукою неповторного творчого образу Молодіжного хору є креативний почерк його художніх керівників, високоосвітніх мистців – заслужених діячів мистецтв України, професорів Людмили Шумської, випускниці Київської консерваторії по класу академіка О. С. Тимошенка та Людмили Костенко, випускниці Львівської консерваторії по класу доцента Б. Д. Завойського. Розуміння світосприйняття й естетичних потреб студентської молоді, стратегічне бачення перспектив розвитку хорового жанру, аналіз світових тенденцій і нових течій у галузі хорового виконавства стали підґрунтям для очільниць “Світича” у формуванні авторської творчої майстерні, вихованці якої нині успішно працюють у різноманітних освітніх закладах України та професійних хорових колективах.

ховності та національної самосвідомості молоді, популяризацію української духовної музичної спадщини, краших зразків народної пісенної творчості, вітчизняної та світової хорової музики.

Перше визнання прийшло до “Світича” уже в 1997 році на III Всеукраїнському конкурсі імені Миколи Леонтовича, організованому Національною всеукраїнською музичною спілкою. Високий професійний рівень цього конкурсу засвідчує склад журі: народні артисти України, професори Анатолій Авдієвський, Олег Тимошенко, Євген Савчук, Леся Дичко, Андрій Кушніренко, доктор мистецтвознавства, професор Анатолій Лашенко. Вони відзначили бездоганну вокальну техніку хору з Ніжина, витончений музичний смак диригенток, стилістичну переконливість трактувань різножанрових творів, багатство вокально-тембрової палітри. У результаті – I місце і звання лавреата серед камерних хорів.

Міжнародне визнання прийшло до “Світича” на зламі тисячоліть в австрійському місті Лінц, де у 2000 році відбулася унікальна за масштабами музична подія – I Всесвітня хорова Олімпіада, на якій змагалися 335 хорів з п’яти континентів. Організатором цієї

значним стимулом до творчого зростання колективу, але й важливою патріотичною місією, під час якої молоді виконавці відкривають красу українського хорового мистецтва слухачам у різних країнах, що сприяє інтеграції мистецьких надбань української нації у світовий соціум та втілен-

“Світича” зумовлене формуванням багатовекторного репертуару, який на сьогоднішній день нараховує понад 400 зразків хорової літератури. Це **українські церковні піснеспіви** (М. Березовський, А. Ведель, М. Вербицький, А. Гнатишин, М. Дилецький, М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко); **об-**

“Світич”, як сучасна хорова формація, органічно поєднує національні традиції академічного хорового співу з інноваційними підходами до вокально-хорової техніки, концертних програм, артистичної виразності, менеджменту, просуваючи бренд Ніжинської вищої школи в Україні та світі. Нині колектив має сталий авторитет, самобутній сценічний імідж, багатий подієвий доробок, в якому виокремлюються значущі віхи творчого шляху колективу: фестиваль української музики в Дрогобичі до 125-річчя ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, міжнародний фестиваль “Максим Березовський та музична культура XVIII століття”, показові концерти на фестивалі “Золотоверхий Київ” та на Першому Всеукраїнському конкурсі хорових диригентів, виступи на урочистому зібранні з нагоди 120-річчя з дня народження Миколи Леонтовича в Національній опері України, на I Всеукраїнському з’їзді працівників освіти і науки в Національному палаці “Україна”, на XVIII міжнародному музичному фестивалі “Київ Музик Фест” в Національній філармонії України, тематичні програми в межах міжнародних науково-практичних конференцій “Біблія і музика”, “Музична освіта України в контексті світового досвіду” та на “Міжнародній Пасхальній Асамблеї”, що є безумовним свідченням високої виконавської майстерності “Світича”, різноплановості його творчих векторів.

Інтенсивність творчих подорожей та участь в культурних акціях найвищого рівня сприяли формуванню у “Світича” іміджу мобільного високохудожнього колективу, якому під силу твори найрізноманітніших епох, жанрів, стилів і форм.

“Нині “Світич”, – як зазначає Леся Дичко, – візитна картка Ніжинського університету, справжня його окраса, репрезентант високого іміджу Гоголівського вишу”. І, незважаючи ні на що, навіть в часи російсько-української війни, Молодіжний хор “Світич” продовжує запалювати серця, не припиняє свій самобутній художньо-патріотичний поступ, самовіддано працює на культурному фронті, зберігає традиції та духовні скарби українського хорового мистецтва, виховує та розвиває молоде покоління майбутніх вчителів, співаків та диригентів.

Тож високого мистецького польоту, “Світиче”!

Разом до Перемоги!

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Анатолія Федорціва

— Сьогодні ми відкриваємо новий театральний сезон. Наша насичена програма включає в себе класичну оперу, оперету, мюзикл та естраду, як українську, так і європейську. Показуємо, над чим Національна опера України працюватиме найближчим часом, — наголосив очільник театру, народний артист України **Богдан Струтинський**.

Культура й мистецтво стали на воєнні рейки, наші зусилля і праця сьогодні — задля Перемоги, з вірою у світле майбутнє та мирне небо над головою. Адже мистецтво є тією дієвою силою, яка здатна подолати ворога.

У 89-му театральному сезоні Національна опера України продовжить свою роботу задля Перемоги на культурному фронті нашої держави.

Ми отримали ліцензію на постановку мюзиклу “Чикаго”. Також працюємо над класичною оперетою “Сільва”. У планах відновлення та запуск у новому акторському складі таких улюблених глядачами мюзиклів як “Сімейка Адамсів” та “Звуки музики”. Матимемо міжнародні проекти, зокрема, з Посольством Іспанії в Україні концерт “Вечір сарсуели”. А ще — вечір італійського кіно.

Хотів би зупинитися на одному з проєктів, який презентуємо у цьому сезоні, — “Матір”. Це пісні про матір як жінку, берегиню, про матір як Україну. Це буде благодійний вечір на підтримку Збройних Сил України, наших артистів, які зараз на фронті.

На закриття сезону плануємо

Мистецтво Перемоги

Великим Гала-концертом відкрив 89-й театральний сезон Київський національний академічний театр оперети. Цього вечора звучали як відомі мелодії, так і багато прем’єрних номерів.

екту “Мельпомена Таврії”, який проходив у Херсоні. І сьогоднішній вечір — наша підтримка незламним херсонцям, цьому потужному театру, який щодня утверджує життя.

Мистецтво надихає жити! Наша боротьба триває.

— Для нас всіх цей сезон випробувальний, — підкреслив головний диригент театру, заслужений діяч мистецтв України **Сергій Дідок**. — Намагаємося завжди тримати тонус і морально підтримувати нашого глядача, аби люди пам’ятали, заради чого ми живемо. І далі все робитимемо для того, аби небо нашої держави було прозорим, чистим і яскравим.

Нинішній концерт створили з наших хітів. Це шедеври класичної оперети, світового мюзиклу. Звісно, не могли обійти українську патріотичну пісню, яка сьогодні особливо близька глядачам. У планах на цей сезон — підняти українську тематику, анонсована також прем’єра мюзиклу “Чикаго”. Дай Боже втілити всі наші плани в життя.

— Дякую величезному колективу Національної оперети України і, зокрема, її очільнику Богдану Струтинському за вир емоцій, які мене переповнюють. Я повезу їх у Херсон, — зізнався генераль-

ний директор Херсонського театру імені Миколи Куліша, народний артист України **Олександр Книга**. — Вдячність тим хлопцям, які звільняють наш лівий берег, херсонцям, які під обстрілами роблять все, аби місто жило. Жителі Херсона змогли долучитися до фестивалю “Мельпомена Таврії”. Наші вистави йдуть в укритті.

Мрію про той день, коли весь колектив Національної оперети приїде в Херсон. Збереться величезний зал, всі будуть аплодувати й усміхатися.

Олександр Книга вручив пам’ятний диплом ювілейного XXV фестивалю “Мельпомена Таврії” генеральному директору — художньому керівнику Національної оперети України Богдану Струтинському.

— Національна опера збагачує нас силою духу, додає впевненості, що ми вірні українському мистецтву і своїм традиціям, — зазначив виконувач обов’язків міністра культури України **Ростислав Карандєєв**. — Мистецтво єднає не тільки акторів на сцені, не тільки глядача і дійство. Мистецтво єднає всіх людей, які несуть істинні цінності. Актори театру і під час війни активно пропагують українську культуру за

поставити “Русалчин Великдень” Леонтовича. Цей проєкт реалізуватиме Іван Уривський. Будуть і традиційні концерти “Вечір мюзиклу”, “Штраус в опереті”, “Вечір в опереті” та багато інших. Це програми, які робимо кожного сезону.

Свого часу Бертольд Брехт сказав, що всі види мистецтва служать одному — мистецтву жити. Ми дякуємо Богові за ці чудові хвилини життя, за цей фантастичний вечір, за відкриті двері у 89-й сезон Національної оперети. Вдячні глядачам, які до нас приходять, але найбільше маємо подякувати вищим силам — Збройним Силам України.

Відкриття сезону відбувається в рамках ще одного важливого для України проєкту. Свого часу наш театр був частим гостем фантастичного Міжнародного про-

Ангеліна ВЕЛИКА

Днями відзначає свій ювілей український письменник, журналіст та театрознавець Віталій Жежера. Віталій Миколайович відомий насамперед тим, що є автором книжок “Микола Яковченко” (2011), “Господні комарик” (2011), а також “25 Молодих історій” (2005) та “Мала енциклопедія Театру на Подолі” (2008), написаних у співавторстві з Сергієм Васильєвим. Він працював у Музеї театру України, очолював літературну частину Київського Молодіжного театру. Носить почесне звання заслуженого журналіста України, одержав премію Спілки театральних діячів України (1993), премію “Київська пектораль” (1994), Національну премію ім. І. Котляревського (1998). Публікується в журналі “Український театр” в часописі “Театрально-концертний Київ”, газеті

Небуденний світ митця

“Голос України”. Його авторські тексти в оригінальній, літературно вишуканій формі захоплюють читачів неповторністю та самобутністю.

Серед багатьох літературних праць Віталія Миколайовича мої улюблені — есеї авторської колонки зі шпальт “Газети по-українськи”. Автор написав близько 450 есеїв, які виходили у світ щоп’ятниці з 2005 року. У філософських мініатюрах знаходиш безліч чистих безпосередніх та добрих роздумів про здавалося б повсякденні, побутові речі, які губляться за щоденною метушею. Такі як схід чи захід сонця, серпневі ранки чи вечори, де ховаються взимку по ночах горобці, на що схожі стиглі яблука в саду, чи скошена трава восени. Усі ці прості, на перший погляд, речі в текстах автора оживають,

перетворюються на небуденні образи. Подібні сюжети знаходиш хіба що у Довженка, Стельмаха чи Тютюнника. Скажімо, історія про труну, що слугувала дівчатам взимку саньми, або “Сон про сокиру”, де оповідач опинився на верхівці родового дерева, чи дівоче рум’яне обличчя у крижаній ополонці, що пробилось серед стріхи хати у ніч на Йордан. Усі ці образи, місця, події, люди створюють зачарований світ — мікросмос автора, де панує радість, світла печаль, наївні дитячі переживання, доброта, тепло й затишок. Тієї миті зі смутком усвідомлюєш, що багато краси проходить повз наші очі.

А ще Віталій Миколайович — чудовий актор. Взяти хоча б виставу “Хіба ревуть воли, як ясла повні” у постановці Віталія Ма-

лахова в театрі на Подолі. Тексти авторських пісень та драму за романом Панаса Мирного написав сам письменник, де гостро поставив запитання, на яке важко сьогодні знайти відповідь. Чому хороші й чесні люди можуть пограбувати і вбити? Як обставини штовхають людей на подібні вчинки? Як створений світ і як працює система по відношенню до чесних людей? Як пройти подібні випробування і залишитись

кордоном, демонструють високий рівень національного мистецтва.

Дякуємо всім, хто допомагає Україні своїми ресурсами, своїм уважним, добрим ставленням. І сьогодні в залі є представники дружніх Україні держав.

Завдяки талановитим артистам глядачі на дві години змогли повернутися у прекрасний час нашого мирного життя. Я більш ніж переконаний, що зовсім скоро ми зможемо повернутися до розбудови України з мрією про наше спільне щасливе майбутнє.

Подякуймо всім українським воїнам, які захищають нас на фронті, які сьогодні дають нам можливість отримувати насолоду від українського мистецтва, дивитися одне на одного з усмішками й радістю!

Усе перше відділення присвятили класиці. Розпочали концерт з “Персидського маршу” Й. Штрауса. Звучали арії, дуети, каватини зі знамих оперет та опер Й. Штрауса, Р. Штольца, Ф. Легара, П. Масканьї, Й. Брамса, Дж. Россіні, І. Кальмана — як мовами оригіналу, так і в українських перекладах. Завершальним акордом першого відділення стала пісня “Оперета єднає нас” на музику І. Кальмана і слова С. Дідка у виконанні хору та артистів, яку можна вважати своєрідним гімном театру.

Перша половина другого відділення була присвячена жанру мюзиклу, а в другій звучали українські пісні. Було цього вечора багато прем’єр: “Троянда-ружа” (М. Мозгового та В. Герасимова), “Світлиця” (І. Білозіра та Б. Стельмаха), “Мить” (С. Вакарчука), “Навік моя” (Н. Прісич). У фіналі прозвучала пісня “Свобода” з рок-опери Г. Татарченка та Ю. Рибчинського “Свобода”, що стала символом незнищеного українського духу.

Вдячна публіка довго не хотіла відпускати зі сцени народних артистів України Сергія Авдєєва, Олександра Трофимчука; заслужених артистів Галину Грегорчак-Одринську, Дмитра Шарабуріна, Ірину Беспалову-Примак, Арсена Курбанова, Ольгу Федоренко, Тамару Ходакову, Любова Доброноженко, Асю Середу-Голдун, солістів-вокалістів, артистів балету та хор театру.

Побажаймо Національній опереті постійних аншлагов і втілення всіх творчих задумів у новому театральному сезоні.

з чистою совістю? Подібні питання важливі й актуальні для кожного з нас. Вони завжди поза часом.

Дія відбувається у в’язниці, де молоді люди відбувають покарання за скоєні злочини. Герой В. Жежери — Дід Улас — в’язень із драматичною долею, найстарший, наймудріший серед усіх засуджених. На правах наставника він одружує Чіпку з нареченою, повчає молодю мудрою притчею про двох вовків, прощає винуватих, сам просить прощення, сповідається глядачу... В його очах — невловимий смуток і біль. В образі Діда Уласа переплітається і комічне, і трагічне, і світло, і темрява. Актору вдалося не сфальшивити, бути максимально відвертим та щирим з нами і з самим собою.

Тож побажаймо ювіляру нових творчих перемог, ролей, книг і цікавих історій. Многая літа, Віталію Миколайовичу!

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надано театром

Загадка Медеї

Новим проектом Київського академічного театру юного глядача на Липках стала вистава “Medealand” за п’єсою Сари Стрідсберг. Творці спектаклю намагалися показати місце жінки в суспільстві та поміркувати, чи змінювалося воно в різні часи та епохи. Один із показів вистави відбувся в межах XXV Міжнародного фестивалю “Мельпомена Таврії”.

— Це моя друга робота в Театрі на Липках, — розповідає режисерка та художниця вистави Катерина Чепура. — Першу створила за творами Івана Франка “Фарбований лис” і “Лис Микита”. Це був творчий експеримент, розрахований на дорослого глядача. Працювали над постановкою вже після початку повномасштабного вторгнення. Ця вистава й зараз представлена в репертуарі театру.

Ідея поставити “Медею” виникла давно. Зачепила проблематика твору. Я сама мама двох дітей, розлучена. Звісно, моє життя не таке трагічне, як у головної героїні вистави. Але проблеми, які там порушуються, мені близькі й зрозумілі. Якщо говорити про Україну в цілому, то після початку повномасштабного вторгнення багато жінок із дітьми опинилися в еміграції, стикнулися з корупцією, відсутністю підтримки. Маю подруг за кордоном, які живають у непростих умовах.

Я постійно відкладала цю роботу, адже тема насильства над дітьми складна (для глядача, суспільства, для нас усіх) і братися за неї було страшно. Ми не можемо виправдовувати головну героїню, яка вбила своїх дітей. Водночас зауважу, що провинна суспільства не менш важлива в цій історії. Небайдужість до цієї теми мотивувала мене в роботі.

Врешті-решт я почала працювати над цим задумом у своєму незалежному театрі, але тоді мало що встигла зробити. Почалася війна. Повернулася я до постановки вже в Театрі на Липках.

Звісно, репетиційний процес під час війни відрізняється від того, що був раніше. Ми переривали роботу на час повітряних тривоги. Доводиться переконувати,

що теми, які безпосередньо не стосуються війни, сьогодні теж можуть бути актуальними, а те, що раніше здавалося простим і зрозумілим, набуває нових сенсів. Відмінність полягає і в тому, що маленький незалежний театр і великий державний мають свою специфіку і функціонують по-різному.

У виставі зайняті лише дві акторки, з якими я працювала над цим проектом спочатку, решта — актори Театру на Липках. Багато в чому змінилася стилістика вистави і художнє рішення. У первісному варіанті вона повинна була бути більш класичною в постановочному сенсі. А в цьому театрі більше постановочних можливостей. Вигадали подіум, на якому все це відбувається, інші моменти. Працювали над виставою двадцять днів, потім були півтора тижні прогонів. Всі актори працювали напролюд професійно.

За авторським задумом Богиня, Медична сестра і Мама — це три різні персонажі. А Ганна Сухомлин сама виконує ці ролі. Для мене було важливо, аби глядач зрозумів, що все це вигадані персонажі, які живуть у головній героїні, а не в реальному житті. Тому треба було працювати над більшою образністю. Ганні ця роль давалася нелегко, потрібно було перевтілюватися, створювати різні емоційні настрої.

Виконавиця ролі Медеї Ксе-

нія Васильєва відповідає за віком заявленому авторкою. На мою думку, велике значення мали також особисті моменти. У неї теж є дитина, у шлюбі Ксенії, хвалити Бога, все гаразд. Але свого часу акторка зіткнулася з багатьма проблемами, пов’язаними в суспільстві з материнством. З початком повномасштабного вторгнення вона також виїжджала з дитиною за кордон, надовго лишала там дитину зі своєю матір’ю.

Під час добору актрис я мала певні вимоги: було важливо, аби вони володіли драмою, могли виходити на сльози, мали харизму, темперамент.

Третя жінка у виставі — Принцеса (Ганна Казаченко). До неї йде Ясон. Для мене важливо, щоб ця героїня мала свій внутрішній стрижень. Вона може здатися меркантильною та примітивною, але насправді це сильна жінка.

Частина мого режисерського задуму полягала в тому, аби нашоствхнути глядача на думку, що жінка може бути сильною і вирішувати певні питання у своєму житті. Якщо суспільство від неї відмовляється, то все може скінчитися фатально.

Щодо чоловічих ролей. Олександр Зіневич грає Ясона. Для мене мало значення, щоб це був привабливий актор — високий, вродливий. Хотіла показати, що жінки часто захоплюються зовнішньою харизмою, а в результаті отримують невтішну історію.

Герой залишає свою дитину, не контактує з нею.

Актор Віталій Дерев’янчук грає батька Принцеси. Мені здається, що ця роль йому далася порівняно легко, він повністю відповідає типуажу свого персонажа.

Сценографія та костюми придумані мною. Це було швидше необхідністю, ніж бажанням, — через обмеження в часі. Костюми й декорації підбирала так, щоб показати плинність епох. Приміром, одяг Медсестри нагадує минуле, а Медея — в сучасному вбранні. Те саме можна сказати і про декорації. Немає різниці, в який час відбуваються події, щось схоже могло бути 500 років тому й нині. Як і раніше, сьогодні роль матері та жінки недооцінена.

Музику до вистави ще раніше створила сучасна композиторка Олеся Онікієнко. Я щось вибирала, компонувала. Як на мене, цей музичний матеріал вдало доповнив виставу. Також хотілося б згадати художницю зі світла Ірину Мельниченко: коли починало “працювати” світло, створювалася магія театру.

Ця постановка була великим експериментом для мене і театру.

Радію, що виконавця обов’язків директора — художнього керівника театру Марія Кривенко “пірнула разом зі мною в цю ополонку”. Це був неповторний досвід.

Свою роботу оцінювати не буду. Ще помічаю моменти у виставі, де варто дещо змінити. Зокрема, більше уваги приділити темі любові Принцеси та Ясона. Натомість роботою акторів задоволені словна, особливо Ксенією Васильєвою в ролі Медеї. Складно витримати весь драматизм цієї ролі. Значу, що Медея — сильна особистість, а не просто жертва. Вважаю, що Ксенії вдалося це відтворити. Тішусь, що склався міцний акторський ансамбль.

Нині працюю над дитячою виставою за казкою сучасного українського письменника Сашка Дерманського “Різдвяна крамничка тітоньки Мальви”. Вже почалися репетиції.

Хочу також втілити підліткову виставу. Це неопрацьований сегмент театру, для віку 13+ дуже мало матеріалу. У цьому віці діти тонко відчувають неправду. Розглядаю “Матильду” Роальда Дала та “Гаррі Поттер і прокляте дитя” Джоан Роулінг.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок у українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 3030034600002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнувся:

Живилко Віталій Петрович — 1000 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.